

Határozatok Tára

A TÖRVÉNYSZÉK ÍTÉLETE (harmadik tanács)

2014. július 11.*

„Verseny — Kartellek — Paraffinvasz-piac — Gacspiac — Az EK 81. cikk megsértését megállapító határozat — Az árak rögzítése és a piacok felosztása — Az anyavállalatnak a leányvállalata, valamint a részben a tulajdonában lévő közös vállalkozás által elkövetett, versenyszabályokba ütköző jogsértésekért való felelőssége — Az anyavállalat által gyakorolt meghatározó befolyás — 100%-os részesedés esetén fennálló vélelem — Jogutódlás — Arányosság — Egyenlő bánásmód — A 2006. évi bírságkiszabási iránymutatás — Korlátlan felülvizsgálat”

A T-543/08. sz. ügyben,

az **RWE AG** (székhelye: Essen [Németország]),

az **RWE Dea AG** (székhelye: Hamburg [Németország]),

(képviselik őket: C. Stadler, M. Röhrig és S. Budde ügyvédek)

felpereseknek

az **Európai Bizottság** (képviseli: A. Antoniadis és R. Sauer, meghatalmazotti minőségben)

alperes ellen

az elsődlegesen az [EK] 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/39.181 – „gyertyaviasz”-ügy) 2008. október 1-jén hozott C(2008) 5476 végleges bizottsági határozat 1. és 2. cikkének annyiban történő megsemmisítése iránti kérelme tárgyában, amennyiben e határozat a felpereseket érinti, valamint másodlagosan a felperesekkel szemben kiszabott bírság összegének csökkentése iránti kérelme tárgyában,

A TÖRVÉNYSZÉK (harmadik tanács),

tagjai: Czúcz O. elnök (előadó), I. Labucka és D. Gratsias bírák,

hivatalvezető: K. Andová tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2012. március 20-i tárgyalásra,

meghozta a következő

* Az eljárás nyelve: német.

Ítéletet

A jogvita előzményei és a megtámadott határozat

1. A közigazgatási eljárás és a megtámadott határozat elfogadása

- 1 Az [EK] 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/39.181 – „gyertyaviasz”-ügy) 2008. október 1-jén hozott C(2008) 5476 végleges határozatban (a továbbiakban: megtámadott határozat) az Európai Közösségek Bizottsága megállapította, hogy a felperesek, az RWE AG és az RWE Dea AG (a továbbiakban együtt: RWE) más vállalkozásokkal együtt megsértették az EK 81. cikk (1) bekezdését és az Európai Gazdasági Térségről (EGT) szóló megállapodás 53. cikkének (1) bekezdését, azáltal hogy az EGT-ben a paraffinvasz-piacon és a német gacs piacon kartellben vettek részt.
- 2 A megtámadott határozat címzettjei – a felpereseken kívül – a következő társaságok: az ENI SpA, az Esso Deutschland GmbH, az Esso Soci t e anonyme fran aise, az ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA és az Exxon Mobil Corp. (a továbbiakban együtt: ExxonMobil), a H&R ChemPharm GmbH, a H&R Wax Company Vertrieb GmbH és a Hansen & Rosenthal KG (a továbbiakban együtt: H&R), a Tudapetrol Mineral lerzeugnisse Nils Hansen KG, a MOL Nyrt., a Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA, a Repsol Petr leo SA  s a Repsol YPF SA (a továbbiakban együtt: Repsol), a Sasol Wax GmbH, a Sasol Wax. International AG, a Sasol Holding in Germany GmbH  s a Sasol Ltd (a továbbiakban együtt: Sasol), a Shell Deutschland Oil GmbH, a Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, a Deutsche Shell GmbH, a Shell International Petroleum Company Ltd, a The Shell Petroleum Company Ltd, a Shell Petroleum NV  s a The Shell Transport and Trading Company Ltd (a továbbiakban együtt: Shell), valamint a Total SA  s a Total France SA (a továbbiakban együtt: Total) (a megtámadott határozat (1) preambulumbek zde)se).
- 3 A paraffinvaszt nyersolajb l állítják el  finom t ssal. A paraffinvaszt olyan termékek gy rt s hoz haszn lj k, mint gyerty k, vegyi anyagok, gumiabroncsok és g pj rm iipari termékek, valamint felhasználják a gumi-, a csomagolóanyag-, a ragasztó- és a r g gumiiparban is (a megtámadott határozat (4) preambulumbek zde)se).
- 4 A gacs a paraffinvasz gyártásához szükséges alapanyag. Finom t kban állítják elő az alapolajok nyersolajból való előállításának melléktermékeként. Végső fogyasztóknak is értékesítik, például a forg cslemezy rt k számára (a megtámadott határozat (5) preambulumbek zde)se).
- 5 A Bizottság azt követően indította meg vizsgálatát, hogy a Shell Deutschland Schmierstoff a 2005. március 17-i levelében kartell fennállásáról tájékoztatta a Bizottságot, és a kartell gyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló bizottsági közlemény (HL 2002. C 45., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 155. o.; a továbbiakban: 2002.  vi engedékenységi közlemény)  rtelm ben mentesség iránti kérelmet nyújtott be (a megtámadott határozat (72) preambulumbek zde)se).
- 6 A Bizottság 2005.  prilis 28- n és 29- n az [EK] 81.  s az [EK] 82. cikkben meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.) 20. cikkének (4) bekezdése alapján helyszíni vizsgálatokat végzett a H&R/Tudapetrol, az ENI és a MOL helyiségeiben, valamint a Sasol-, az ExxonMobil-, a Repsol- és a Total-csoport társaságainak helyiségeiben (a megtámadott határozat (75) preambulumbek zde)se). A felperesek helyiségeiben semmilyen vizsgálatra nem került sor.

- 7 A Bizottság 2007. május 25-én kifogásközlést címzett a fenti 2. pontban említett társaságokhoz, köztük a felperesekhez (a megtámadott határozat (85) preambulumbekzdése). A felperesek 2007. augusztus 13-i levelükben válaszoltak a kifogásközlésre.
- 8 A Bizottság 2007. december 10-én és 11-én meghallgatást tartott, amelyen a felperesek is részt vettek (a megtámadott határozat (91) preambulumbekzdése).
- 9 A megtámadott határozatban a Bizottság a rendelkezésére álló bizonyítékokra tekintettel megállapította, hogy az EGT-ben a paraffinvasz- és gacsgyártók többségét alkotó címzettek az EK 81. cikkbe és az EGT-Megállapodás 53. cikkébe ütköző egységes, összetett és folyamatos jogsértésben vettek részt, amely az EGT területére terjedt ki. E jogsértés a paraffinvasz árának rögzítésére, valamint érzékeny kereskedelmi információk cseréjére és hozzáférhetővé tételére vonatkozó megállapodásokban, illetve összehangolt magatartásokban állt. Az RWE (később Shell), az ExxonMobil, a MOL, a Repsol, a Sasol és a Total esetében a paraffinvaszt érintő jogsértés az ügyfelek és a piacok felosztására is kiterjedt. Ezenkívül az RWE, az ExxonMobil, a Sasol és a Total által elkövetett jogsértés a német piacon a végső ügyfeleknek értékesített gacsra is kiterjedt (a megtámadott határozat (2), (95) és (328) preambulumbekzdése, valamint 1. cikke).
- 10 A versenyellenes magatartások a résztvevők által „technikai találkozónak”, illetve néha „Blauer Salonnak” nevezett versenyellenes találkozón, valamint kifejezetten a gacsra vonatkozó kérdéseknek szentelt „gacstalálkozókon” valósultak meg.
- 11 A jelen ügyben kiszabott bírságok összegét az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének a) pontja alapján kiszabott bírságok megállapításáról szóló iránymutatásnak (HL 2006. C 210., 2. o., a továbbiakban: 2006. évi iránymutatás) a kifogásközlés fenti 2. pontban említett társaságokkal való közlésének időpontjában hatályban lévő változata alapján számították ki.
- 12 A megtámadott határozat többek között a következő rendelkezéseket tartalmazza:

„1. cikk

A következő vállalkozások megsértették az [EK] 81. cikk (1) bekezdését és 1994. január 1-jétől az EGT-Megállapodás 53. cikkét, azáltal hogy az említett időszakokban a közös piacon és 1994. január 1-jétől az EGT-ben a paraffinvasz-ágazatban folyamatos megállapodásban és/vagy összehangolt magatartásban vettek részt:

[...]

RWE-Dea AG: 1992. szeptember 3-tól 2002. június 30-ig;

RWE AG: 1992. szeptember 3-tól 2002. június 30-ig;

[...]

A következő vállalkozások esetében a jogsértés az említett időszakokban a német piacon a végső ügyfeleknek értékesített gacsra is kiterjedt:

[...]

RWE-Dea AG: 1997. október 30-tól 2002. június 30-ig;

RWE AG: 1997. október 30-tól 2002. június 30-ig;

[...]

2. cikk

Az 1. cikkben említett jogsértés miatt a következő bírságok kerülnek kiszabásra:

az ENI SpA: 29 120 000 EUR;

az Esso Société Anonyme Fran aise: 83 588 400 EUR,

amelyből egyetemlegesen:

az ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA-val és az ExxonMobil [Corp.-nal] 34 670 400 EUR, amelyből egyetemlegesen az Esso Deutschland GmbH-val 27 081 600 EUR;

a Tudapetrol Mineral lerzeugnisse Nils Hansen KG: 12 000 000 EUR;

a Hansen & Rosenthal KG a H&R Wax Company Vertrieb GmbH-val egyetemlegesen: 24 000 000 EUR,

amelyb l egyetemlegesen:

a H&R ChemPharm GmbH-val 22 000 000 EUR;

a MOL Nyrt.: 23 700 000 EUR;

a Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA a Repsol Petr leo SA-val  s a Repsol YPF SA-val egyetemlegesen: 19 800 000 EUR;

a Sasol Wax GmbH: 318 200 000 EUR,

amelyb l egyetemlegesen:

a Sasol Wax International AG-val, a Sasol Holding in Germany GmbH-val  s a Sasol Limiteddel 250 700 000 EUR;

a Shell Deutschland Oil GmbH, a Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, a Deutsche Shell GmbH, a Shell International Petroleum Company Limited, a The Shell Petroleum Company Limited, a Shell Petroleum NV  s a The Shell Transport and Trading Company Limited: 0 EUR;

az RWE-Dea AG az RWE AG-vel egyetemlegesen: 37 440 000 EUR;

a Total France SA a Total SA-val egyetemlegesen: 128 163 000 EUR.”

2. Az RWE csoport és a Shell & Dea Oil közös vállalkozás szerkezete

- 13 A felperesek felelősségét a Dea Mineraloel AG – amely Dea Mineraloel GmbH-v  (a továbbiakban: Dea Mineraloel) alakult  t – munkavállalóinak magatartása alapozta meg.
- 14 A Dea Mineraloel 1992. szeptember 3-t l 2002. január 2-ig az RWE-Dea Aktiengesellschaft f r Mineraloel und Chemie – amelynek neve utóbb RWE De ra v ltzott – 100%-os tulajdonában lévő leányvállalat volt. Az RWE Dea az RWE AG 99,4%-os tulajdonában lévő leányvállalat volt.
- 15 A Deutsche Shell 2002. január 2- n a Dea Mineraloel társasági részesedései 50%-ának megszerzésével az RWE Dea-val közös irányítást szerzett a Dea Mineraloel felett. Az összefonódást engedélyezte a 2001. december 20-i C(2001) 4526 végleges bizottsági határozat, amely az összefonódást a közös

piaccal és az EGT-Megállapodással összeegyeztethetőnek nyilvánította (a COMP/M.2389 – Shell/Dea ügy) (a továbbiakban: az összefonódást engedélyező határozat). A Dea Mineraloel tehát a Deutsche Shell és az RWE Dea 50%-os tulajdonában lévő, az utóbbi vállalkozások által az olajipari és a petrokémiai ágazatban gyakorolt tevékenységeket egyaránt gyakorló közös vállalkozás lett, amelynek neve Shell & Dea Oilra változott.

- 16 A Shell 2002. július 1-jén megszerezte a Shell & Dea Oil közös vállalkozás társasági részesedéseinek fennmaradó 50%-át. A Shell & Dea Oil neve 2003-tól Shell Deutschland Oilra változott. A Shell Deutschland Oil a „viasz” tevékenységét 2004. április 1-jétől kezdve átruházta a 100%-os tulajdonában lévő leányvállalatra, a Shell Deutschland Schmierstoffra.

Az eljárás és a felek kérelmei

- 17 A Törvényszék Hivatalához 2008. december 15-én benyújtott keresetlevelükkel a felperesek előterjesztették a jelen keresetet.
- 18 Az előadó bíró jelentése alapján a Törvényszék (harmadik tanács) a szóbeli szakasz megnyitására határozott. A Törvényszék az eljárási szabályzatának 64. cikkében szabályozott pervezető intézkedések keretében felhívta a feleket bizonyos kérdések írásban történő megválaszolására, valamint bizonyos dokumentumok benyújtására. A felek e felhívásnak a kitűzött határidőn belül eleget tettek.
- 19 A Törvényszék a 2012. március 20-án tartott tárgyaláson meghallgatta a felek szóbeli előterjesztéseit és a Törvényszék kérdéseire adott válaszaikat.
- 20 A T-540/08. sz., Esso és társai kontra Bizottság, a T-541/08. sz., Sasol és társai kontra Bizottság, a T-544/08. sz., Hansen & Rosenthal és H&R Wax Company Vertrieb kontra Bizottság, a T-548/08. sz., Total kontra Bizottság, a T-550/08. sz., Tudapetrol kontra Bizottság, a T-551/08. sz., H&R ChemPharm kontra Bizottság, a T-558/08. sz., ENI kontra Bizottság, a T-562/08. sz., Repsol YPF Lubricantes y especialidades és társai kontra Bizottság, valamint a T-566/08. sz., Total Raffinage és Marketing kontra Bizottság ügygel fennálló ténybeli összefüggésekre, valamint a felmerülő jogkérdések hasonlóságára tekintettel a Törvényszék úgy határozott, hogy a jelen ügyben csak azt követően hoz ítéletet, hogy az említett összefüggő ügyekben megtartotta a tárgyalásokat, amelyek közül az utolsóra 2013. július 3-án került sor.
- 21 A felperesek azt kérik, hogy a Törvényszék:
- semmisítse meg a megtámadott határozat 1. cikkét, amennyiben az megállapítja, hogy a felperesek megsértették az EK 81. cikk (1) bekezdését és az EGT-Megállapodás 53. cikkét;
  - semmisítse meg a határozat 2. cikkét, amennyiben az vele szemben 37 440 000 euró bírságot szab ki;
  - másodlagosan csökkentse a velük szemben kiszabott bírság összegét;
  - a Bizottságot kötelezze a költségek viselésére.
- 22 A Bizottság azt kéri, hogy a Törvényszék:
- utasítsa el a keresetet;
  - a felpereseket kötelezze a költségek viselésére.

A jogkérdésről

- 23 Keresetük alátámasztása érdekében a felperesek három jogalapra hivatkoznak. Az első jogalap az EK 81. cikk (1) bekezdésének és az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdése a) pontjának megsértésén alapul, amennyiben a Bizottság állítólag tévesen állapította meg, hogy gazdasági egység áll fenn egyrészt a felperesek, másrészt pedig a Dea Mineraloel vagy a Shell & Dea Oil között. A másodlagosan felhozott második jogalap azon alapul, hogy a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét azáltal, hogy tévesen alkalmazta a 2002. évi engedékenységi közleményt, különösen pedig azáltal, hogy a Shell engedékenységi iránti kérelméből származó kedvezményeket nem terjesztette ki a felperesekre. A másodlagosan felhozott harmadik jogalap az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) és (3) bekezdésének azáltal történő megsértésén alapul, hogy a Bizottság állítólag nem tartotta tiszteletben a bíróság összegének meghatározására vonatkozó elveket.

1. Az első, a felperesek és a Dea Mineraloel, illetve a Shell & Dea Oil közötti gazdasági egység állítólag téves megállapítására alapított jogalapról

- 24 A felperesek azt állítják, hogy a Bizottság, azáltal hogy a Dea Mineraloel által az 1992. szeptember 3-tól 2002. január 2-ig terjedő időszakban elkövetett jogsértésért, valamint a Shell & Dea Oil által a 2002. január 2-től június 30-ig terjedő időszakban (a továbbiakban: a közös vállalkozás időszaka) elkövetett jogsértésért való felelősséget nekik tudta be, megsértette az EK 81. cikk (1) bekezdését és az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének a) pontját, mivel tévesen értelmezte az EK 81. cikk értelmében vett vállalkozás fogalmát.

Előzetes észrevételek

- 25 Az anyavállalatnak a leányvállalata által vagy az anyavállalat tulajdonában lévő közös vállalkozás által tanúsított magatartásért való egyetemleges felelősségét illetően emlékeztetni kell arra, hogy azon körülmény, hogy a leányvállalat vagy a közös vállalkozás különálló jogi személyiséggel rendelkezik, nem elegendő annak kizárására, hogy magatartását az anyavállalatnak lehessen betudni (lásd ebben az értelemben a Bíróság 48/69. sz., Imperial Chemical Industries kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1972., 619. o.] 132. pontját).
- 26 Az Unió versenyjoga ugyanis a vállalkozási tevékenységekre vonatkozik, és a vállalkozás fogalma minden gazdasági tevékenységet folytató jogalanyra kiterjed, függetlenül azok jogállásától és finanszírozási módjától (a Bíróság C-97/08. P. sz., Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 10-én hozott ítéletének [EBHT 2009., I-8237. o.] 54. pontja, valamint a Törvényszék T-141/07., T-142/07., T-145/07. és T-146/07. sz., General Technic-Otis és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2011. július 13-án hozott ítéletének [EBHT 2011., II-4977. o.] 53. pontja).
- 27 Az uniós bíróság azt is megállapította, hogy ugyanebben az összefüggésben a vállalkozás fogalmát úgy kell értelmezni, mint amely gazdasági egységet jelent, még akkor is, ha jogi szempontból ez az egység több természetes vagy jogi személyből áll (lásd a Bíróság 170/83. sz., Hydrotherm Gerätebau ügyben 1984. július 12-én hozott ítéletének [EBHT 1984., 2999. o.] 11. pontját, valamint a fenti 26. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 55. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot; a Törvényszék T-234/95. sz., DSG kontra Bizottság ügyben 2000. június 29-én hozott ítéletének [EBHT 2000., II-2603. o.] 124. pontját). Így hangsúlyozta, hogy a versenyszabályok alkalmazásakor nem az a meghatározó, hogy különálló jogi személyiségükből fakadóan két társaság formálisan különálló-e, ami számít, az az, hogy piaci magatartásuk egységes-e, vagy sem. Szükséges lehet tehát megvizsgálni azt, hogy két különálló jogi személyiségű vállalkozás egyetlen olyan vállalkozást mint gazdasági egységet alkot-e, illetve egyetlen olyan vállalkozás mint gazdasági egység alá tartozik-e, amely egységes piaci magatartást tanúsít (a fenti 25. pontban hivatkozott Imperial Chemical Industries kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 140. pontja; a Törvényszék T-325/01. sz.,

DaimlerChrysler kontra Bizottság ügyben 2005. szeptember 15-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-3319. o.] 85. pontja, valamint a fenti 26. pontban hivatkozott General Technic-Otis és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 54. pontja).

- 28 Ha ilyen gazdasági egység sérti meg a versenyszabályokat, a személyes felelősség elve szerint neki kell felelnie ezért a jogsértésért (lásd a fenti 26. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 56. pontját, valamint a fenti 26. pontban hivatkozott General Technic-Otis és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 55. pontját).
- 29 Az anyavállalatnak az ugyanazon vállalkozáshoz tartozás folytán akkor lehet betudni a leányvállalat magatartását, ha e leányvállalat nem önállóan határozza meg piaci magatartását, mivel e tekintetben az anyavállalat meghatározó befolyása alatt áll, figyelembe véve különösen az említett két jogi személy közötti gazdasági, szervezeti és jogi kapcsolatokat (lásd ebben az értelemben a fenti 26. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 58. pontját, valamint a Törvényszék T-9/99. sz., HFB és társai kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1487. o.] 527. pontját).
- 30 Az anyavállalat különösen akkor gyakorolt meghatározó befolyást a leányvállalata piaci magatartására, ha a leányvállalat lényegében azokat az utasításokat követi, amelyeket e tekintetben az anyavállalat ad a számára (a Bíróság fenti 25. pontban hivatkozott Imperial Chemical Industries kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 133., 137. és 138. pontja, valamint a C-294/98. P. sz., Metsä-Serla és társai kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-n hozott ítéletének [EBHT 2000., I-10065. o.] 27. pontja).
- 31 Az anyavállalat főszabály szerint akkor is meghatározó befolyást gyakorol a leányvállalata piaci magatartására, ha csak bizonyos üzleti stratégiai döntések meghatározásának vagy jóváhagyásának hatáskörét tartja fenn magának, adott esetben úgy, hogy a képviselői jelen vannak a leányvállalat szerveiben, míg a leányvállalat szoros értelmében vett üzletpolitikájának meghatározására irányuló hatáskört a leányvállalat operatív vezetésével megbízott azon vezetőkre ruházza, akiket az anyavállalat választ ki, és akik az anyavállalat üzleti érdekeit képviselik és mozdítják elő (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-25/06. sz., Alliance One International kontra Bizottság ügyben 2011. szeptember 9-én hozott ítéletének [EBHT 2011., II-5741. o.] 138. és 139. pontját).
- 32 Amennyiben a leányvállalat és az anyavállalat piaci magatartásának egységessége különösen a fenti 30. és 31. pontban ismertetett esetek szerint, vagy a társaságokat egyesítő egyéb gazdasági, szervezeti és jogi kapcsolatok révén biztosított, a leányvállalat és az anyavállalat egy és ugyanazon gazdasági egység részét képezi, következésképpen pedig a fenti 27. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat szerint egyetlen vállalkozást alkot. Így az a tény, hogy valamely anyavállalat és annak leányvállalata az EK 81. cikk értelmében egyetlen vállalkozást alkot, lehetővé teszi a Bizottság számára, hogy bírság megfizetésére kötelező határozatot címezzen az anyavállalatnak anélkül, hogy bizonyítania kellene az utóbbinak a jogsértésben való személyes részvételét (lásd ebben az értelemben a fenti 26. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 59. pontját).
- 33 A fenti 25–32. pontban ismertetett ítélkezési gyakorlat arra az esetre is alkalmazandó, ha egy vagy több anyavállalatnak a közös vállalkozásuk által elkövetett jogsértésért való felelősséget tudják be (a fenti 26. pontban hivatkozott General Technic-Otis és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 52–56. pontja).
- 34 A fenti szabályok alapján kell megvizsgálni a felperesek érveit, valamint azt, hogy pontosak-e a megtámadott határozatban azzal összefüggésben kifejtett állítások, hogy a Bizottság a felperesek 100%-os tulajdonában lévő Dea Mineraloel (első rész), valamint a felperesek 50%-os tulajdonában lévő Shell & Dea Oil (második rész) cselekményeikért való felelősséget a felpereseknek tudja be.

A Dea Mineraloel által elkövetett jogsértésért való felelősség felpereseknek való betudásával kapcsolatos első részről (a 2002. január 2-át megelőző időszak)

A megtámadott határozatról

35 A Bizottság a megtámadott határozatban a következőket állapította meg:

„[...]

(545) [A] leányvállalat üzletpolitikájára vonatkozó meghatározó befolyás gyakorlásához nem szükséges a leányvállalat működése napi szintű vezetésének gyakorlása. A leányvállalat vezetése rábízható magára a leányvállalatra is, ez azonban nem zárja ki, hogy az anyavállalat a csoport teljesítményét és koherenciáját érintő célkitűzéseket és politikákat fektessen le, valamint szankcionálja az említett célkitűzésekkel és politikákkal ellentétes magatartásokat. Az RWE ténylegesen elismeri, hogy az RWE AG foglalkozott olyan általános jellegű tárgykörökkel, mint a stratégia és a tervezés, az RWE csoport nevében az ellenőrzés és a finanszírozás, továbbá műszaki jelentéseket is kapott. Az RWE arról is nyilatkozik, hogy jóllehet az [RWE Deának] sem az [igazgatósága], sem pedig a felügyelőbizottsága nem gyakorolt befolyást a Dea Mineraloel tevékenységeire, érdeklődést tanúsítottak a Dea Mineraloel azon tevékenységei [...] iránt, amelyek a tőkét, a haszonkulcsok alakulását, a kockázatokat stb. érintették, és a hozzájuk benyújtott azon jelentésekre támaszkodtak, amelyek – mivel pontosnak tűntek – feleslegessé tették e tevékenységek aktív felügyeletét [...] E nyilatkozatok ténylegesen bizonyítják, hogy a [felpereseknek] érdekük fűződött ahhoz, valamint módjukban állt az, hogy a leányvállalataik felett legalább stratégiai és pénzügyi szempontból ellenőrzést gyakoroljanak, továbbá hogy bizonyos stratégiai kérdések felett, valamint egy jelentéstételi rendszer révén ténylegesen is (bizonyos) ellenőrzést gyakoroltak.

(546) Azok az érvek, amelyek szerint a paraffiniasznak az RWE számára csak nagyon korlátozott jelentősége volt, továbbá hogy a kapott jelentések pontosnak tűntek, ezért pedig az RWE AG vagy az [RWE Dea] aktívan nem ellenőrizte a Dea Mineraloel tevékenységeit, a leányvállalat tényleges autonómiáját illetően nem rendelkeznek kellő bizonyító erővel. Az a körülmény, hogy maga az anyavállalat nem vett részt a különböző tevékenységekben, nem meghatározó azon kérdést illetően, hogy ezen anyavállalatot úgy kell-e tekinteni, mint amely a csoport operatív egységeivel együtt egyetlen gazdasági egységet képez. A feladatok megosztása megszokott jelenség a vállalatcsoportokon belül. Valamely gazdasági egység *per definitionem* azon jogi személyeken belül látja el egy gazdasági szereplő valamennyi fő feladatát, amelyekből ez az egység áll [...]

(553) A Bizottság következőképpen megállapítja, hogy az RWE AG és az [RWE Dea] 1992. szeptember 3-tól 2002. január 1-jéig meghatározó befolyást és tényleges ellenőrzést gyakorolt a [Dea Mineraloel] felett, [vagyis] a jogsértést elkövető vállalkozás részét képezik.”

A leányvállalat és az egyetlen anyavállalata közötti gazdasági egység fennállásának vélelméről

36 Emlékeztetni kell arra, hogy abban a különös esetben, ha az anyavállalat az uniós versenyszabályokba ütköző jogsértést elkövető leányvállalatában 100%-os részesedéssel rendelkezik, egyrészről ezen anyavállalat meghatározó befolyást gyakorolhat e leányvállalat magatartására, másrészről pedig fennáll azon megdönthető vélelem, amely szerint az említett anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol leányvállalata magatartására. E körülmények között elegendő, ha a Bizottság bizonyítja, hogy valamely leányvállalatnak az anyavállalata az egyedüli tulajdonosa, ahhoz hogy vélelmezze, hogy ez utóbbi meghatározó befolyást gyakorol e leányvállalat üzletpolitikájára. A Bizottságnak ezt követően módjában áll az anyavállalat egyetemleges felelősségét megállapítani a leányvállalatával szemben kiszabott bírság összegének megfizetését illetően, kivéve ha az e vélelem megdöntésére köteles

anyavállalat elegendő bizonyítékot terjeszt elő annak bizonyításához, hogy a leányvállalata önálló piaci magatartást követ (lásd a fenti 26. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 60. és 61. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 37 Ezenkívül az ítélkezési gyakorlat szerint a felelősségnek a valamely másik társaság tőkéjének egészével való rendelkezésre alapított véelme nem csupán azon esetekben alkalmazandó, amikor az anyavállalat és leányvállalata között közvetlen kapcsolat áll fenn, hanem azon esetekben is, amikor – mint a jelen ügyben is – e kapcsolat más közbenső társaság miatt közvetett (a Bíróság C-90/09. P. sz., General Química és társai kontra Bizottság ügyben 2011. január 20-n hozott ítéletének [EBHT 2011., I-1. o.] 90. pontja).
- 38 Azon anyavállalat, amely a leányvállalata tőkéjében szinte kizárólagos részesedéssel rendelkezik, főszabály szerint a kizárólagos tulajdonoshoz hasonló helyzetben van azon képességét illetően, hogy leányvállalatának magatartására meghatározó befolyást gyakoroljon, tekintettel a közte és az említett leányvállalat közötti gazdasági, szervezeti és jogi kapcsolatokra. Következésképpen a Bizottság jogosan alkalmazta e helyzetben ugyanazon bizonyítási rendszert, azaz azon véelmet, hogy az említett anyavállalat valóban élt azon képességével, hogy leányvállalatának magatartására meghatározó befolyást gyakoroljon. Valóban nincs kizárva, hogy bizonyos esetekben a kisebbségi részesedéssel rendelkezők a leányvállalat tekintetében olyan jogokkal rendelkezhetnek, amelyek megkérdőjelezhetik a fent említett analógiát. Azon a tényen kívül azonban, hogy ilyen jogok általában nem kapcsolódnak teljesen minimális részesedésekhez, úgymint a jelen ügyben szóban forgó részesedések, a felperesek a jelen ügyben e tekintetben semmilyen körülményre nem hivatkoztak (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-217/06. sz., Arkema France és társai kontra Bizottság ügyben 2011. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 2011., II-2593. o.] 53. pontját).
- 39 Ha a véelmet nem döntenek meg, a Bizottság bizonyíthatja, hogy a leányvállalat, valamint a közvetlen és közvetett anyavállalatok egy és ugyanazon gazdasági egység részét képezik, következésképpen pedig a fenti 27. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat szerint egyetlen vállalkozást alkotnak. Az, hogy valamely anyavállalatok és a leányvállalat az EK 81. cikk értelmében egyetlen vállalkozást alkotnak, lehetővé teszi a Bizottság számára, hogy bírság megfizetésére kötelező határozatot címezzen az anyavállalatoknak, anélkül hogy bizonyítania kellene az utóbbinak a jogsértésben való személyes részvételét (lásd a fenti 32. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 40 Az ítélkezési gyakorlat szerint, a fenti 36. pontban ismertetett véelem megdöntése érdekében a felpereseknek kell előterjeszteniük minden olyan, a köztük és a Dea Mineraloel közötti szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatra vonatkozó bizonyítékot, amelyről úgy vélik, hogy alátámasztja azt, hogy a felperesek nem képeztek egyetlen gazdasági egységet. Az értékeléskor a Törvényszéknek ugyanis figyelembe kell vennie az elé terjesztett valamennyi elemet, amelyeknek jellege és jelentősége esetenként különböző lehet (a Törvényszék T-112/05. sz., Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2007. december 12-én hozott ítéletének [EBHT 2007., II-5049. o.] 65. pontja).
- 41 A szóban forgó véelem azon a megállapításon alapul, miszerint egészen rendkívüli körülmények hiányában az a társaság, amelynek valamely leányvállalat a kizárólagos tulajdonában van, pusztán e tulajdon alapján meghatározó befolyást gyakorolhat e leányvállalat magatartására, másrészt pedig e befolyás tényleges gyakorlásának hiánya általában könnyebben igazolható azon jogalanyok által, amelyekkel szemben e véelem felállításra kerül (a Bíróság C-521/09. P. sz., Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben 2011. szeptember 29-én hozott ítéletének [EBHT 2011., I-8947. o.] 60. pontja).
- 42 Ráadásul, az ilyen véelem alkalmazását igazolja az, hogy amikor az anyavállalat a leányvállalat egyedüli részvényese, minden lehetséges eszközzel rendelkezik annak biztosításához, hogy a leányvállalat üzleti magatartása a sajátjához igazodjon. Különösen az egyedüli részvényes az, aki a leányvállalat létesítő okiratát megállapítva főszabály szerint meghatározza a leányvállalat autonómiájának terjedelmét, aki megválasztja vezetőit, és aki meghozza, illetve jóváhagyja a leányvállalat üzleti stratégiai döntéseit, adott esetben úgy, hogy képviselői jelen vannak a leányvállalat szerveiben. Ugyanígy az anyavállalat és

a leányvállalat közötti gazdasági egységet rendszerint még inkább biztosítják a tagállamok társasági jogából eredő kötelezettségek, úgymint a konszolidált beszámolók elfogadása, a leányvállalat azon kötelezettsége, hogy rendszeresen beszámoljon tevékenységeiről az anyavállalatnak, valamint e gazdasági egységet biztosítja az is, hogy a leányvállalat éves beszámolóját a kizárólag az anyavállalat által létrehozott közgyűlés hagyja jóvá, ami szükségképpen azzal jár, hogy az anyavállalat legalábbis nagy vonalakban követi a leányvállalat üzleti tevékenységeit.

- 43 Így azon vélelem alkalmazása, miszerint az anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol leányvállalatának üzleti magatartására, igazolt annyiban, amennyiben a leányvállalat és egyedüli anyavállalata közötti kapcsolatokat illetően jellegzetes helyzetekre vonatkozik, kimondva, hogy azon tény, hogy egyetlen anyavállalat kizárólagos vagy közel kizárólagos részesedéssel rendelkezik a leányvállalatban, főszabály szerint e vállalatok piaci magatartásának egységességével jár.
- 44 Ugyanakkor az érintett társaságoknak a kifogásközlést követően teljes mértékben lehetőségük van annak bizonyítására, hogy a fenti 42. pontban leírt mechanizmusok, amelyek a leányvállalat üzleti magatartását rendszerint anyavállalatának üzleti magatartásához igazítják, nem működtek rendesen, így a cégcsoport gazdasági egysége megtört.

A felpereseknek a vélelem megdöntésével kapcsolatos érveiről

- 45 A jelen esetben a felperesek nem vitatják, hogy a Bizottság annak alapján, hogy a Dea Mineraloel az RWE Deának kizárólagos tulajdonában, az RWE AG-nek pedig 99,4%-os tulajdonában volt, az ellenkező bizonyításának hiányában vélelmezhetette, hogy az RWE Dea és az RWE AG ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt a Dea Mineraloel üzleti magatartására.
- 46 Ugyanakkor a felperesek úgy vélik, hogy a kifogásközlésre adott válaszukban elegendő bizonyítékkal szolgáltak e vélelem megdöntéséhez.

– A Dea Mineraloel operatív autonómiájáról

- 47 A felperesek azt állítják, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban tévesen állapította meg, hogy az anyavállalat által a leányvállalat üzleti magatartása feletti meghatározó befolyás gyakorlásához nem szükséges a leányvállalat napi szintű vezetésének „kézbentartása”. Így a felperesek szerint a kifogásközlésre adott válaszokban előadott érvek elegendőek a vélelem megdöntéséhez.
- 48 Először is, a felperesek kifejtik, hogy a RWE AG a csoport fő társaságaként a csoport ügyvezetésének olyan feladataira összpontosít, mint a stratégia, a tervezés, az ellenőrzés és a finanszírozás. Az RWE AG nem gyakorolt semmilyen befolyást az RWE Dea vagy a Dea Mineraloel tevékenységének operatív részére.
- 49 E tekintetben a Törvényszék már megállapította: az, hogy valamely leányvállalat saját helyi vezetéssel és saját eszközökkel rendelkezik, önmagában nem bizonyítja, hogy piaci magatartását önállóan, az anyavállalatától függetlenül határozza meg. A leányvállalatok és anyavállalataik közötti feladatmegosztás, és különösen azon tény, hogy a napi tevékenységek vezetésével 100%-ban a leányvállalat helyi vezetését bízzák meg, azon nagyméretű vállalkozások szokásos gyakorlata, amelyek számos, végső soron ugyanazon végső anyavállalat tulajdonában lévő leányvállalatból állnak. Ennélfogva a jogsértésben közvetlenül részt vevő leányvállalatban való kizárólagos vagy közel kizárólagos részesedéssel való rendelkezés esetén az e tekintetben előterjesztett bizonyítékok nem dönthetik meg azon vélelmet, miszerint az anyavállalat és a végső anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol a leányvállalat magatartására (lásd ebben az értelemben a fenti 31. pontban hivatkozott Alliance One International kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 130. és 131. pontját).

- 50 E megközelítést egyébként az igazolja, hogy az egyetlen anyavállalat 100%-os vagy közel 100%-os tulajdonában lévő leányvállalat esetében főszabály szerint egyetlen üzleti érdek van, és a leányvállalat szerveinek tagjait egyetlen részvényes jelöli ki és nevezi ki, aki legalábbis informális módon utasításokat adhat nekik, és a teljesítménnyel kapcsolatos kritériumokat írhat elő számukra. Ennélfogva ilyen esetben szükségképpen bizalmi kapcsolat van a leányvállalat és az anyavállalat vezetői között, és az említett vezetők szükségképpen az egyetlen fennálló üzleti érdeket, azaz az anyavállalat üzleti érdekét képviselve és azt elősegítve járnak el (lásd a fenti 31. pontot is). Így az anyavállalat és leányvállalata piaci magatartásának egységessége biztosítva van bármilyen, a leányvállalat vezetőinek a leányvállalat operatív ügyvezetését illetően nyújtott autonómia ellenére, amely ügyvezetés a leányvállalat szoros értelmében vett üzletpolitikájának meghatározásához tartozik. Ráadásul főszabály szerint az egyedüli részvényes az, aki önállóan és saját érdekei szerint határozza meg a leányvállalat döntéshozatalának módjait, és aki dönt a leányvállalat operatív autonómiájának terjedelméről, amelyet saját akaratából megváltoztathat úgy, hogy módosítja a leányvállalat működésére vonatkozó szabályokat, illetve szerkezetátalakítás keretében, akár informális döntéshozatali struktúrák létrehozásával is. Ezért a leányvállalat vezetői az önálló hatásköreik gyakorlása során így főszabály szerint biztosítják, hogy a leányvállalat üzleti magatartása összhangban legyen a csoport többi részének üzleti magatartásával.
- 51 Másodsor, hozzá kell tenni, hogy a felperesek által kiemelt tényezők a decentralizált vezetés fogalmába illeszkednek, amely tipikusan jellemző a változatos tevékenységeket folytató nagyméretű vállalkozásokra, és nem utalnak semmilyen kivételes körülményre. Épp ellenkezőleg, a felperesek elismerik, hogy a csoport nevében az RWE AG foglalkozott olyan kérdésekkel, mint a stratégia, a tervezés, az ellenőrzés és a finanszírozás, továbbá a Dea Mineraloeltől műszaki jelentéseket kapott, míg az RWE Dea érdekeltségébe tartoztak a Dea Mineraloel azon tevékenységei, amelyek a tőkét, a haszonkulcsok alakulását vagy a kockázatokat érintették.
- 52 Harmadszor, a felperesek szerint a Bizottság a megtámadott határozatban következetlen megközelítést alkalmazott, mivel a BP és a Mobil közös vállalkozásának cselekményeiért való felelősség ezen anyavállalatoknak való betudásával összefüggésben megvizsgálta az operatív ügyvezetést (a megtámadott határozat (374) preambulumbekzdése). A Dea Mineraloel operatív autonómiáját azonban a Bizottság nem volt hajlandó figyelembe venni.
- 53 E tekintetben hangsúlyozni kell (lásd a jelen jogalap második részének vizsgálatát is), hogy az egyes anyavállalatokat a közös vállalkozás operatív ügyvezetésében megillető hatáskörök releváns körülménynek minősülnek annak mérlegelése során, hogy a közös vállalkozás által elkövetett jogsértésért való felelősség betudható-e az anyavállalatoknak, mivel a közös vállalkozás közös ügyvezetése a közös vállalkozás és az említett közös ügyvezetést gyakorló anyavállalatok közötti gazdasági egységről tanúskodik. A Dea Mineraloel esetében viszont nem közös vállalkozásról, hanem az RWE Dea 100%-os tulajdonában lévő leányvállalatról van szó, amelyre eltérő bizonyítási rendszer vonatkozik az egyetlen részvényes és egyetlen üzleti érdek fennállása, valamint azon körülmény folytán, hogy az összes vezetőt közvetlenül vagy közvetetten az egyetlen anyavállalat jelöli ki és nevezi ki (lásd a fenti 42. és 50. pontot).
- 54 Ezért a BP és a Mobil által létrehozott közös vállalkozás által elkövetett jogsértésért való felelősség betudásának vizsgálatára alapított érv nem releváns.
- 55 A fentiekből következik, hogy el kell utasítani a felperesek által a Dea Mineraloel operatív autonómiájára alapított azon érveket, amelyek nem alkalmasak annak bizonyítására, hogy a Dea Mineraloel és a felperesek közötti gazdasági egység megtört.

– A paraffinviaszokat érintő tevékenységek feletti befolyás hiányáról és e termékek értékesítésének a Dea Mineraloel forgalmán belüli csekély arányáról

- 56 A felperesek azt állítják, hogy az RWE AG a napi szintű vezetés vonatkozásában nem adott semmilyen utasítást a Dea Mineraloelnek. Az RWE AG igazgatóságának és felügyelőbizottságának hozzájárulását kizárólag az egész csoport szempontjából kiemelt fontosságú nagy projektek végrehajtásához kellett beszerezni. Mivel azonban a „paraffinviaszok” tevékenység az egész csoport szempontjából soha nem volt jelentős, az e területet érintő vezetési kérdésekkel soha nem fordultak az RWE AG említett szerveihez.
- 57 Hasonlóképp, a felperesek azt állítják, hogy az RWE Deának sem az igazgatósága, sem a felügyelőbizottsága nem gyakorolt befolyást a Dea Mineraloel „paraffinviaszok” tevékenysége felett, sem pedig utasításokat nem adtak a Dea Mineraloelnek e tevékenységgel kapcsolatban. Ezenkívül a paraffinviaszok előállítását illetően az RWE Dea igazgatóságának kizárólag azon számlák hetenkénti bemutatásáról volt tudomása, amelyek a Mineralölwerk Grasbrook tevékenysége eredményeinek összefoglalását tartalmazták. A számlák e hetenkénti bemutatása lényegében megfelelt a könyvelési osztály által szolgáltatott havi eredménynek. Az RWE Dea igazgatósága szempontjából ezért nem volt szükséges, hogy aktívan figyelemmel kísérje a „paraffinviasz” tevékenységet.
- 58 A felperesek szerint a kartellel érintett tevékenység a Dea Mineraloel forgalmának csak 01–0,2%-át teszi ki, ami „erős valószínűsítő körülményt” jelent arra vonatkozóan, hogy a csoport vezetői nem gyakoroltak meghatározó befolyást.
- 59 Először is, az ítélkezési gyakorlat szerint nem a leányvállalatnak az anyavállalat általi, jogsértésre való felbujtása, és még kevésbé az utóbbinak az említett jogsértésben való érintettsége teszi lehetővé a Bizottság számára, hogy a bírságokat kiszabó határozatot a cégcsoport anyavállalatának címezze, hanem azon tény, hogy e vállalatok az EK 81. cikk értelmében egyetlen vállalkozást képeznek. Így a leányvállalat jogsértő magatartása anyavállalatnak való betudásához nem kell bizonyítani, hogy az anyavállalat leányvállalata politikájának egy bizonyos – a jogsértés tárgyát képező – területét befolyásolja. Ebből következően az, hogy az anyavállalat vezetőinek nincs tudomásuk a jogsértésről, a kartellel érintett termékek előállítását és értékesítését illetően pedig nem adnak utasításokat, a vélelem megdöntése szempontjából nem releváns (a Törvényszék fenti 40. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2007. december 12-én hozott ítéletének 58. és 83. pontja, valamint a T-38/07. sz., Shell Petroleum és társai kontra Bizottság ügyben 2011. július 13-án hozott ítéletének [EBHT 2011., II-4383. o.] 69. és 70. pontja).
- 60 Hasonlóképp, ugyanezen okokból azon tény, hogy a jogsértés által érintett terület vagy tevékenység csak csekély arányt képvisel a cégcsoport vagy az anyavállalat tevékenységeinek összességéhez képest, nem bizonyítja az említett leányvállalatnak az anyavállalatával szembeni önállóságát, és ennél fogva nincs hatással azon vélelem alkalmazására, miszerint az anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol a leányvállalatnak a piacon tanúsított üzleti magatartására (a Törvényszék T-168/05. sz., Arkema kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 30-án hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 79. pontja; lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-109/02., T-118/02., T-122/02., T-125/02., T-126/02., T-128/02., T-129/02., T-132/02. és T-136/02. sz., Bolloré és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2007. április 26-án hozott ítéletének [EBHT 2007., II-947. o.] 144. pontját is).
- 61 Ezenkívül a kartellel érintett termékek értékesítésének a csoport forgalmán belüli csekély aránya nem változtat azon, hogy az e területen elért eredmények az általános szabályok szerint az anyavállalat konszolidált eredményeibe tartoznak. Így e tevékenységek nyereségessége az anyavállalatok és az egész csoport érdekében áll.

- 62 Végeredményben emlékeztetni kell arra, hogy az anyavállalatnak nem kell feltétlenül formális utasításokat adnia a leányvállalatának ahhoz, hogy alá lehessen támasztani az említett társaságok közötti gazdasági egységet (lásd a fenti 31. pontot). Az e társaságok közötti gazdasági egység ugyanis akkor is biztosított, ha a leányvállalat szoros értelmében vett üzletpolitikájának meghatározására irányuló hatáskört a leányvállalat operatív ügyvezetésével megbízott azon vezetőkre ruházza, akiket az anyavállalat választ ki és tart meg a beosztásukban, és akik az egyetlen fennálló üzleti érdeket, vagyis az egyetlen tulajdonosnak minősülő anyavállalat üzleti érdekeit képviselik és mozdítják elő. Az említett vezetők ezáltal az önálló hatásköreik gyakorlása során biztosítják, hogy a leányvállalat üzleti magatartása összhangban legyen az anyavállalat üzleti magatartásával (lásd a fenti 50. pontot). Az anyavállalat beavatkozása tehát azokra a helyzetekre korlátozható, amikor a leányvállalat eredményei nem felelnek meg az anyavállalat elvárásainak, míg rendes teljesítmény esetében az anyavállalat arra szorítkozhat, hogy a leányvállalat által készített jelentések révén, valamint az esetleges stratégiai döntések jóváhagyása útján figyelemmel kíséri a leányvállalat tevékenységeit.
- 63 Így el kell utasítani a felperesek arra alapított érveit, hogy a paraffinviaszok területén nem gyakoroltak befolyást.
- 64 Ezért helyben kell hagyni a Bizottság azon megállapítását, amely szerint a felperesek és a Dea Mineraloel részét képezték azon vállalkozásnak, amely az 1992. szeptember 3-tól 2002. január 1-jéig terjedő időszakban elkövette a jogsértést. Következésképpen a Bizottság nem követett el hibát, amikor a jogsértésért felelősnek nyilvánította őket.

A felperesek állítólagos vétkesség nélküli felelősségéről

- 65 A felperesek úgy vélik, hogy a Bizottság által a jelen esetben alkalmazott megközelítés „gyakorlatilag bármilyen vétkesség nélküli” felelősséget eredményez, ami szerintük összeegyeztethetetlen a személyes felelősség elvével. A meghatározó befolyás tényleges gyakorlása vélelmének megdöntése érdekében a felperesek által előadott érvek elutasításának az a következménye, hogy az említett vélelmet megdönthetetlen vélelemmé alakítja arra vonatkozóan, hogy az anyavállalatok 100%-os tulajdonában lévő leányvállalatok esetében gazdasági egység áll fenn.
- 66 Emlékeztetni kell arra, hogy azon vélelem alkalmazása, miszerint az anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol leányvállalatának üzleti magatartására, igazolt annyiban, amennyiben a leányvállalat és egyedüli anyavállalata közötti kapcsolatokat illetően jellegzetes helyzetekre vonatkozik, továbbá hogy az említett vélelem nem megdönthetetlen (lásd a fenti 41–44. pontot).
- 67 A vélelem megdöntése azonban nem a bizonyítékok mennyiségével és részleteivel kapcsolatos kérdés abban az esetben, amikor e bizonyítékok olyan multinacionális nagyvállalat rendes szervezeti viszonyaira utalnak, ahol az operatív ügyvezetési hatásköröket a helyi egységek vezetőire ruházzák. A vélelem megdöntéséhez olyan rendkívüli körülményeket kell előadni, amelyek bizonyítják: annak ellenére, hogy a csoport leányvállalatainak teljes tőkéje az anyavállalataik tulajdonában van, a csoport gazdasági egysége megtört, mivel a leányvállalatok és az anyavállalatok üzleti magatartásának egymáshoz igazodását biztosító mechanizmusok nem működtek megfelelően.
- 68 Ezenkívül a büntetések és szankciók egyéniesítésének elve értelmében – amely minden, az uniós versenyszabályok szerinti szankciók megállapítására alkalmas közigazgatási eljárásban alkalmazandó – a vállalkozás csak az egyénileg terhére rótt tények miatt szankcionálható (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-45/98. és T-47/98. sz., Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság egyesített ügyekben 2001. december 13-án hozott ítéletének [EBHT 2001., II-3757. o.] 63. pontját).

- 69 Ezen elvet azonban össze kell egyeztetni a vállalkozás fogalmával, és azzal az ítélkezési gyakorlattal, miszerint azon tény, hogy az anyavállalat és leányvállalata az EK 81. cikk értelmében egyetlen vállalkozást alkot, feljogosítja a Bizottságot arra, hogy a bírságokat kiszabó határozatot a cégcsoport anyavállalatának címezze. Így meg kell állapítani, hogy a Bizottság a felpereseket személyesen szankcionálta azon jogsértésért, amelyet úgy kell tekinteni, hogy azt a felperesek maguk követték el az őket a Dea Mineraloellel egyesítő azon gazdasági, szervezeti és jogi kapcsolatok miatt, amelyek abból eredtek, hogy a felperesek a Dea Mineraloelben kizárólagos részesedéssel rendelkeztek (lásd ebben az értelemben a fenti 30. pontban hivatkozott Metsä-Serla és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 34. pontját).
- 70 Az eddigiekből következik, hogy a Bizottság a szóban forgó vélelem alapján – amelyet a jelen esetben nem sikerült megdönteni – megállapíthatta, hogy a felperesek azon „vállalkozás” részét képezték, amely megsértette az EK 81. cikket. Ezért a Bizottság tiszteletben tartotta a személyes felelősség, valamint a büntetések és szankciók egyéniesítésének elvét.
- 71 Ebből következik, hogy a jelen kifogást el kell utasítani.
- 72 Az eddigiekre tekintettel meg kell állapítani, hogy a Bizottság nem sértette meg az EK 81. cikket és az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdését, amikor a Dea Mineraloel által elkövetett jogsértésért való felelősséget a felpereseknek tudta be.
- 73 Következésképpen az első jogalap első részét el kell utasítani.

A Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértésért való felelősség felpereseknek való betudásával kapcsolatos második részről (a 2002. január 2-től június 30-ig terjedő időszak)

- 74 A felperesek azt állítják, hogy a Bizottság tévesen tudta be nekik a Shell & Dea Oil, az egyenlő részben az RWE Dea és a Shell tulajdonában lévő közös vállalkozás által a 2002. január 2-től június 30-ig terjedő időszakban elkövetett jogsértésért való felelősséget. A felperesek előadják, hogy a Shell a közös vállalkozás létrehozatalától kezdve átvette az e vállalkozás feletti operatív irányítást. Következésképpen a Bizottság az e jogalany által elkövetett jogsértésért nem szabhat ki bírságot a felperesekkel szemben.
- 75 A megtámadott határozatban a Bizottság a Shellt és az RWE-t egyetemlegesen felelősnek nyilvánította a Shell & Dea Oil versenyellenes magatartásáért (a megtámadott határozat (552) preambulumbekkezdése). A Bizottság az e magatartásért való felelősséget a következő megfontolások alapján tudta be a felpereseknek:

„(510 Amikor a Shell és az [RWE Dea] 2002 januárjában létrehozta a közös vállalkozásukat, a meglévő társaság, a Dea Mineraloel [...] közvetítő eszközként szolgált a közös vállalkozáshoz, amelynek neve 2002. január 2-án Shell & Dea Oil GmbH-ra változott, és ezzel egyidejűleg 50%-ban a Deutsche Shell GmbH, 50%-ban pedig az [RWE Dea] közös irányítása alatt álló leányvállalattá alakult át. A közös vállalkozást azzal a szándékkal hozták létre, hogy a közös vállalkozás létrehozatalával kezdődő és legkésőbb 2004. július 1-jén véget érő átmeneti időszakot követően a Shell szerzi meg a kapcsolódó tevékenységek feletti kizárólagos irányítást. Az átmeneti időszak során az igazgatótanácsnak a közös vállalkozás napi szintű vezetésével megbízott tagjait az egyes részvényeseknek pártatlanul kellett kijelölniük, az igazgatótanács elnöke azonban döntő szavazattal rendelkezett, és a Shell jelölte ki őt. Másfelől minden egyes fél rendelkezett bizonyos vétőjogokkal, amelyeknek az volt a rendeltetése, hogy védelemben részesítsék e feleknek a közös vállalkozás feletti meghatározó befolyását, következésképpen pedig az átmeneti időszak során a Shell és az RWE [közös irányítást gyakorolt] a közös vállalkozás felett [a megtámadott határozat 666. lábjegyzete e tekintetben utal az összefonódást engedélyező határozatra].

[...]

(549) [Az ítélezési gyakorlatból, különösen a Törvényszék T-314/01. sz., Avebe kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletéből (EBHT 2006., II-3085. o.) kitűnik], hogy az egyik társaság által a másik felett gyakorolt irányítási hatáskör ténybeli bizonyítékát képezheti a másik vállalkozás feletti meghatározó befolyás gyakorlásának. A jelen esetben a Shellt és az RWE-t a közös vállalkozás igazgatótanácsában megillető közös ügyvezetési hatáskör a közös vállalkozásról szóló megállapodás alapján bizonyított (lásd az (510) preambulumbekendést). Az igazgatótanácsnak a közös vállalkozás napi szintű vezetésével megbízott tagjait is az egyes [társasági tagoknak] kellett kijelölniük. A [társasági tagok] közgyűlésének határozatait egyszerű többséggel kellett meghozni (mivel az egyes felek 50%-os szavazati joggal rendelkeztek, a határozatok meghozatalát egyik vagy másik fél megakadályozhatta). A szóban forgó időszak során bizonyos határozatokat a közös vállalkozás hat tagból álló választmányának kellett meghoznia, akiket fele-fele arányban az egyes [társasági tagok] jelöltek ki, a határozathozatal pedig egyhangúan történt. A közös vállalkozás választmánya szabadon járhatott el, és teljes körű felhatalmazással rendelkezett bizonyos olyan stratégiai döntések meghozatalát illetően, mint a vállalkozás üzleti terve, az éves működési költségvetés, a közös vállalkozáson belüli szerkezeti változások, a bizonyos küszöbértéket meghaladó beruházások, valamint az igazgatótanács tagjainak kinevezése (az (510) preambulumbekendésben említett »vétójogok«). Következésképpen az egyes feleket a közös vállalkozás felett megillető meghatározó befolyást védő e vétójogok alapján a Bizottság megállapítja, hogy a közös vállalkozás időszakában a Shell és az RWE közös irányítást gyakorolt a közös vállalkozás felett [lásd a megtámadott határozat 680. lábjegyzetét és az összefonódást engedélyező határozatot].

(550) E körülmények között az, hogy az igazgatótanácsnak a Shell által kijelölt elnöke döntő szavazattal rendelkezett, nem tekinthető olyan jelentős, még kevésbé pedig meghatározó tényezőnek, amely kétségbe vonhatná a Shell és az RWE [...] közös felelősségét, mivel e rendszer nem érinti a vétójogokat. Figyelembe véve a közös vállalkozás vezetési struktúráját, nem fogadható el az RWE által előterjesztett azon érv, amely szerint a közös vállalkozás üzleti és díjszabási politikája egyedül a Shell döntéshozatala és irányítása alá tartozott, a közös vállalkozás ügyvezetése pedig a Shell struktúrájába integrálódott. Hasonlóképp: az, hogy a közös vállalkozás létrehozatala óta akként rendelkeztek, hogy az átmeneti időszakot követően a Shell veszi át valamennyi tevékenység irányítását, nem változtat semmit azon, hogy az átmeneti időszak során a közös vállalkozás – az (510) és az (549) preambulumbekendésben említett okokból – a Shell és az RWE közös irányítása alatt állt.

(551) Következésképpen, figyelembe véve a közös ügyvezetési hatáskört (különösen a közös vállalkozás választmányát) és azt, hogy a közös vállalkozás tőkéjének 100%-a a Shell és az RWE közös irányítása alatt állt (mindkettő 50–50%-kal rendelkezett), a jelen ügyben az egyes anyavállalatok felelősségére vonatkozóan levont következtetések összhangban vannak az [Avebe kontra Bizottság ügyben hozott] ítélettel.

(553) [...] az RWE AG és az RWE-Dea AG 2002. január 2-től 2002. június 30-ig (a Shell csoporttal együtt) meghatározó befolyást és tényleges irányítást gyakorolt a [közös vállalkozás] felett. Következésképpen az RWE AG-t és az RWE-Dea AG-t a Shell csoporttal együtt egyetemlegesen felelőssé kell nyilvánítani a [...] Shell & Dea Oil által 2002. január 2. és 2002. június 30. között tanúsított magatartásért. A két időszak tekintetében az RWE AG és az RWE-Dea AG azon vállalkozás részét képezi, amely a jogsértést elkövette.”

76 Először is, a felperesek azt állítják, hogy – ellentétben azzal, amit a Bizottság a megtámadott határozatban megállapított – a Törvényszék T-314/01. sz., Avebe kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítélete (EBHT 2007., II-3085. o.) nem állít fel általános vélelmet az egyenlő részben két anyavállalat tulajdonában lévő közös vállalkozás üzleti magatartása feletti meghatározó befolyás gyakorlására vonatkozóan.

- 77 Másodszor, a felperesek úgy vélik, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban nem bizonyította a közös vállalkozásnak a Shell és az RWE általi „közös ügyvezetést”. A felperesek hangsúlyozzák, hogy a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítéletben a közös ügyvezetés olyan valószínűsítő körülmények alapján nyert bizonyítást, amelyek a jelen ügyben hiányoznak.
- 78 Különösen, a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet alapjául szolgáló jogvitában az anyavállalatok „egyetemes felelősséggel” tartoztak a vállalkozás politikájáért, és valamennyi szinten – ideértve az ügyvezetés (igazgatók) szintjeit is – egyenlő arányban képviselve voltak. Ezzel szemben a jelen ügyben, még ha az ügyvezetés paritásos alapon is történt, az igazgatótanácsnak a Shell által kijelölt elnöke szavazategyenlőség esetén döntő szavazattal rendelkezett.
- 79 Ezenkívül a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet alapjául szolgáló jogvitában a közös vállalkozás köteles volt rendszeresen jelentéseket tenni a két anyavállalat által megbízott személyeknek. A jelen ügyben az igazgatóság kezdettől fogva a Shell csoport döntéshozatali és jelentéstételi struktúráiba integrálódott.
- 80 Harmadszor, a felperesek úgy vélik, hogy a Shell & Dea Oil ügyvezetésének e vállalkozás átmeneti jellegéből eredő jellegzetességei kizárják a közös ügyvezetést.
- 81 A felperesek e tekintetben azt állítják, hogy a közös vállalkozásról szóló megállapodás rendelkezései szerint a Shellnek bizonyos idő elteltével bekövetkező hatállyal többségi részesedést kellett szereznie a közös vállalkozásban, miközben az RWE jogot szerzett arra, hogy a közös vállalkozásban fennálló részesedéseit felajánlja a Shellnek. Az összefonódást engedélyező határozat (amelyre a Bizottság a megtámadott határozat (510), (530) és (549) preambulumbekzdésében támaszkodott) elfogadásához vezető eljárásban ugyanis a Bizottság nem a közös irányítás megszerzését, hanem közvetlenül a Shell általi kizárólagos irányítás megszerzését vizsgálta és bizonyította.
- 82 A Shell & Dea Oil ügyvezetésének a Shell döntéshozatali és jelentéstételi struktúráiba történő integrálása többek között azon eljárási szabályokból eredt, amelyeket az igazgatósága számára állapítottak meg. Az említett szabályok 1.1. pontja értelmében a Shell & Dea Oil igazgatótanácsát a Shell Europe Oil Products Ltd-be kellett integrálni. Ugyanezen eljárási szabályok 1.2. pontja szerint a Shell & Dea Oil igazgatótanácsának elnöke köteles volt a Shell nemzetközi normái szerint kialakítani az igazgatótanácsot. Az említett szabályok 3. pontja szerint az igazgatótanács minden egyes tagja a Shell döntéshozatali és jelentéstételi struktúráinak részét képezte. Ugyanezen szabályok 4. pontja szerint az igazgatótanács elnöke köteles volt együttműködni a Shell Europe Oil Products elnökével.
- 83 E döntéshozatali és jelentéstételi struktúrákat a közös vállalkozás létrehozatalától kezdve kialakították és alkalmazták. Például S., akit a közös vállalkozás létrehozatalát követően a paraffinviaszok értékesítésének ügyvezetésével bíztak meg, nem a közös vállalkozás igazgatótanácsának számolt be. A jelentését közvetlenül G.-nek nyújtotta be, akinek a Shell UK Oil Products Ltd-nél a Shell csoport európai viaszágazatával megbízott igazgató volt a beosztása. Ami a Shell & Dea Oilnek a paraffinviaszok területére vonatkozó forgalmazási politikáját és operatív tevékenységét illeti, soha nem fordultak ahhoz a szervhez, amelynek közvetítésével az RWE Dea mint társasági tag a kinevezési hatásköre révén befolyást gyakorolhatott volna. A forgalmazási politika és az operatív tevékenység a közös vállalkozás létrehozatalától kezdve gyakorlatilag kizárólag a Shell vezetése alá tartozott.
- 84 A közös vállalkozásnak a Shell struktúráiba történő integrálása a felperesek szerint a vállalkozás egyéb jelentős területein is megjelenik. Így lebonyolították a „Pénzügyi irányítás megszerzése” nevű projektet, amelynek az volt a célja, hogy a Shell számlabemutatói rendszereit a Shell & Dea Oilre is alkalmazzák, valamint előkészítsék e rendszereknek a korábbi Dea Mineraloel könyvelésére történő alkalmazását. Ezzel összefüggésben – mint ez a „Kurzinformationen zum FCP-Projekt” (az FCP projektre vonatkozó rövid tájékoztatás) című dokumentumból kitűnik – a Shell & Dea Oil-t már úgy tekintették, hogy a Shell európai szervezetének részét képezi. Az említett dokumentum szerint „[a] közös vállalkozás egyetértésének elve magában foglal[t]a, hogy a közös vállalkozás a Shell európai szervezetének

részeként köteles [volt] elfogadni a Shell normáit, rendszereit, folyamatait és kultúráját”, továbbá „[e]zért a Shell [&] Dea Oil közös vállalkozás létrehozatala keretében a Shell és a Dea valamennyi operatív folyamatát harmonizálni kell[ett]”, pontosítva, hogy „[a]z elvárt normát a Shell operatív folyamatai képez[ték]”.

- 85 A felperesek végül megjegyzik, hogy a közös vállalkozás fennállása alatt az RWE Dea könyvelési osztályának munkavállalói nem értek hozzá a Shell & Dea Oil számláihoz.
- 86 Ezért a felperesek szerint a Bizottság által a megtámadott határozatban összeszedett adatok nem a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet értelmében vett „közös ügyvezetés”, hanem legfeljebb a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló, 2004. január 20-i 139/2004/EK tanácsi rendelet (HL L 24., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 3. kötet, 340. o.) 3. cikkének (1) bekezdése és 4. cikkének (2) bekezdése értelmében vett közös irányítás fennállását bizonyítják. A közös ügyvezetés bizonyítása ugyanis mennyiségi szempontból túlmutat a közös irányítás bizonyításán, és feltételezi, hogy az anyavállalatok ténylegesen és aktívan együtt vezetik az ügyeket.
- 87 Mivel a Bizottság a jelen ügyben nem szolgáltat bizonyítékkal a közös ügyvezetés fennállására, a felperesek szerint a megtámadott határozatot meg kell semmisíteni, amennyiben a Bizottság a felpereseknek tudja be a Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértésért való felelősséget.
- 88 A Bizottság először is úgy véli, hogy a két anyavállalat által a közös vállalkozás üzleti magatartása feletti meghatározó befolyás tényleges gyakorlásának vélelme fennáll, mivel nem csupán a társasági részesedések (közel) 100%-a feletti közös irányítás bizonyított, hanem a két anyavállalat által a közös vállalkozás üzletpolitikája felett gyakorolt közös ügyvezetés is.
- 89 Másodszor, a Bizottság úgy véli, hogy a közös vállalkozásról szóló megállapodás rendelkezéseire hivatkozással bizonyította a közös ügyvezetési hatáskör fennállását. A felperesek nem vitatják, hogy a Bizottság által hivatkozott körülmények bizonyítják a két anyavállalatnak a Shell & Dea Oil stratégiai döntései feletti meghatározó befolyásának fennállását. Mivel az anyavállalatok vannak a legkedvezőbb helyzetben ahhoz, hogy megítéljék a közös vállalkozáson belüli irányítási viszonyok konkrét kialakítását, az ő feladatuk ellenkező bizonyítékot szolgáltatni akkor, ha a Bizottság az általa alátámasztott körülmények alapján bizonyítja a közös vállalkozás üzletpolitikája feletti közös irányítási hatáskör fennállását, alátámasztva ezáltal a két anyavállalat általi meghatározó befolyás gyakorlásának vélelmét.
- 90 A felperesek kizárólag azzal érvelnek, hogy nem gyakoroltak semmilyen befolyást a Shell & Dea Oil forgalmazási politikájára és árpolitikájára, vagyis az operatív vezetésére. A felperesek azt állítják, hogy a közös vállalkozás napi szintű vezetését a Shell csoport „döntéshozatali és hierarchiai struktúráiba” integrálták. A Bizottság szerint viszont a gazdasági egység fennállásának bizonyításához elegendő, ha az anyavállalatok által gyakorolt meghatározó befolyás kiterjed a leányvállalat tág értelemben vett üzletpolitikájára, különösen pedig a stratégiai döntésekre. Következésképpen a Shell csoport azon privilegizált lehetőségére alapított érv, hogy befolyást gyakoroljon a Shell & Dea Oil forgalmazási politikájára és árpolitikájára, nem elegendő annak bizonyításához, hogy a két anyavállalat együttesen nem gyakorolt befolyást.
- 91 Ezenkívül a közös vállalkozásról szóló megállapodás rendelkezéseiből kitűnik, hogy a két anyavállalat együttesen gyakorolta a közös vállalkozás ügyvezetését. Az RWE Dea és a Deutsche Shell a közös vállalkozás tőkéjében fennálló egyenlő részesedés folytán paritásos alapon volt képviselve a társasági tagok közgyűlésén. Hasonlóképp, a közös vállalkozás választmányának és igazgatótanácsának összetétele is paritásos alapú volt. A két anyavállalat a felügyelőbizottságba is azonos számú tagot küldött.

- 92 Amíg a közös vállalkozás választmányának és felügyelőbizottságának elnökét az RWE nevezte ki, addig az igazgatótanács elnökét a Shell jelölte ki az RWE egyetértésével. Szavazategyenlőség esetén az elnök döntő szavazattal rendelkezett, az igazgatótanács tagjainak azonban minden ésszerűen elvárható erőfeszítést meg kellett tenniük annak érdekében, hogy a döntéshozatal keretében megállapodásra jussanak. Másfelől a felperesek igazgatóságának egy sor tagját a közös vállalkozás felügyelőbizottsága nevezte ki.
- 93 Ami a hatáskörök megosztását illeti, a közös vállalkozás operatív vezetéséért egyedül az igazgatótanács felelt, viszont az a közös vállalkozás választmányának és a társasági tagok közgyűlésének ellenőrzése és ügyvezetési hatásköre alá tartozott. Ez az elrendezés tájékoztatási és jelentéstételi kötelezettségekkel, valamint az anyavállalatok könyvvizsgálati jogával járt együtt. Következésképpen a felperesek – állításukkal ellentétben – megkapták az őket érintő információkat, és maguk is elvégezheték az ellenőrzéseket.
- 94 A Bizottság szerint a stratégiai kérdéseket a közös vállalkozás választmányának, legfelső szinten pedig a társasági tagok közgyűlésének tartották fenn, amelyekben a határozathozatal egyszerű többséggel történt. A közös vállalkozásban a társasági tagok közgyűlésén és az választmányban a két anyavállalatnak törekednie kellett arra, hogy „elkerüljék a szavazategyenlőséggel járó helyzeteket”, végső soron pedig az egyes csoportok végső anyavállalatának kellett megoldást találnia.
- 95 A Bizottság szerint a közös vállalkozás nem képezte az anyavállalatok általi független vezetés tárgyát, a két anyavállalatnak pedig minden kérdést illetően közös irányvonalakban kellett megállapodnia. Ráadásul a két anyavállalatot egyformán tájékoztatták a közös vállalkozás tevékenységeiről, a velük közölt jelentések alapján pedig a közös vállalkozás szerveiben gyakorolhatták befolyásukat. E ténybeli helyzet a Bizottság szerint alátámasztja azt a vélelmet, hogy a két leányvállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt a Shell & Dea Oil üzletpolitikájára.
- 96 A felperesek ezzel szemben előadják, hogy a Shell & Dea Oil ügyvezetését kezdettől fogva „teljes egészében a Shell csoport döntéshozatali és hierarchiai struktúrába integrálták”. Ami az operatív vezetésre vonatkozó eljárási szabályokat illeti, azokból ténylegesen kitűnik, hogy a közös vállalkozás és a Shell csoport tevékenységeinek harmonizálását kezdettől fogva előírták arra az esetre, ha a Shell utóbb esetleg kizárólagos irányítást szerez. A Bizottság szerint ugyanakkor csak a Shell csoportba történő előirányozott szervezeti integrációról volt szó, anélkül hogy kétségbe vonták volna a közös vállalkozás közös ügyvezetését. Így a Shellnek együttműködő partnereként és tanácsadóként támogatnia kellett a közös vállalkozást. Az eljárási szabályok azonban előírták, hogy e feladat nem jár az RWE ügyvezetési hatáskörének sérelmével.
- 97 Ezenkívül a Bizottság előadja, hogy nincs semmilyen bizonyítékkal alátámasztva a felperesek azon állítása, amely szerint a közös vállalkozás értékesítési igazgatója nem a közös vállalkozás vezetőinek, hanem kizárólag a Shell európai viaszágazattal megbízott igazgatójának számolt be. A felperesek állítása mindenesetre kizárólag a jelentéstételi tevékenységek struktúráját érinti, amelyet talán oly módon alakítottak ki, hogy az értékesítési adatok összegyűjtése és feldolgozása a Shellnél történt (amelynek voltak még saját „viasz” tevékenységei is, míg az RWE korábbi „viasz” tevékenységeit a közös vállalkozásban összpontosították). Mindazonáltal az értékesítési igazgató tagja volt az igazgatótanácsnak, mindenesetre pedig „első szintű igazgatói” minőségében köteles volt együttműködni az igazgatótanáccsal, valamint köteles volt tájékoztatni azt. A Bizottság szerint az igazgatótanács így közvetlen tájékoztatást kapott az ügyvezetőtől, illetve a Shell jelentéstételi tevékenységei révén, ami egyébként szükséges is volt, mivel a közös vállalkozásról szóló megállapodás 13.4. pontja értelmében maga a Shell is köteles volt beszámolni a közös vállalkozás választmányának.
- 98 A Bizottság hozzáteszi, hogy a könyvelési rendszerek kiigazítása alapján sem feltételezhető a Shell csoport kizárólagos ügyvezetési hatáskörének fennállása. Az RWE Dea hozzáfért a Shell & Dea Oil könyvelési adataihoz. Az „Az FCP projektre vonatkozó rövid tájékoztatás” című dokumentum másfelől megerősíti, hogy a közös vállalkozásnak „a Shell üzleti folyamataihoz” igazított egységes szervezéséről,

nem pedig a Shell döntéshozatali hatásköreinek átruházásáról volt szó. A felperesek állításaival ellentétben az említett dokumentumban az szerepel, hogy „mindkét társasági tag részére be kell számolni”.

A közös irányításról és a közös vállalkozás üzleti magatartása feletti meghatározó befolyás együttes gyakorlásáról

- 99 A felperesek vitatják, hogy a közös irányításra vonatkozó bizonyítás elegendő lenne annak alátámasztásához, hogy a két anyavállalat közösen meghatározó befolyást gyakorolt a közös vállalkozás üzleti magatartására. A Bizottság azt állítja, hogy az ilyen befolyás gyakorlása vélelmezhető abban az esetben, ha a két anyavállalat egyenlő részben a közös vállalkozás tőkéjének 100%-ával rendelkezik, vagy ha közös ügyvezetési hatáskör áll fenn. Ezenkívül a Bizottság úgy véli, hogy a közös ügyvezetési hatáskör a közös vállalkozásról szóló megállapodásban szereplő adatok alapján bizonyítható.
- 100 Először is emlékeztetni kell arra, hogy a 139/2004 rendelet 3. cikkének (2) bekezdése szerint „[a]z irányítást olyan jogok, szerződések vagy más egyéb eszközök alapozzák meg, amelyek akár külön-külön, akár együttesen és a kapcsolódó jogi és ténybeli megfontolásokra tekintettel lehetőséget adnak egy vállalkozás feletti meghatározó befolyás gyakorlására”.
- 101 Az ítélezési gyakorlat szerint annak érdekében, hogy a Bizottság egy társaság versenyellenes magatartását az EK 81. cikk alkalmazásával egy másik társaságnak betudja, nem támaszkodhat a meghatározó befolyásnak a 139/2004 rendelet által az irányítás megalapozása kapcsán alapul vett egyszerű képességére, anélkül hogy megvizsgálná, hogy e befolyás gyakorlására ténylegesen sor került-e (a fenti 26. pontban hivatkozott General Technic-Otis és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 69. pontja).
- 102 Épp ellenkezőleg, főszabály szerint a Bizottságnak több ténybeli körülmény alapján bizonyítania kell az ilyen meghatározó befolyást (lásd a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 136. pontját és az ott hivatkozott ítélezési gyakorlatot). E körülmények között szerepel az anyavállalat igazgatóságában és a leányvállalatának vagy a közös vállalkozásának az igazgatóságában a beosztások ugyanazon természetes személyek általi halmozása (a Törvényszék T-132/07. sz., Fuji Electric kontra Bizottság ügyben 2011. július 12-én hozott ítéletének [EBHT 2011., II-4091. o.] 184. pontja; lásd ebben az értelemben a Bíróság C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 28-án hozott ítéletének [EBHT 2005., I-5425. o.] 119. és 120. pontját is), vagy az, ha az említett társaságok kötelesek az egységes vezetésük által kibocsátott iránymutatásokat követni, anélkül hogy független piaci magatartást tanúsíthatnának (lásd ebben az értelemben a fenti 29. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 527. pontját).
- 103 A jelen esetben a Bizottság nem támaszkodott az RWE és a Shell által a Shell & Dea Oil üzleti magatartása felett gyakorolt meghatározó befolyás ilyen közvetlen bizonyítására.
- 104 A megtámadott határozat (510) preambulumbekkezdésében szereplő azon megállapítás ugyanis, amely szerint „az átmeneti időszak során a Shell és az RWE [közös irányítást gyakorolt] a közös vállalkozás felett”, az összefonódást engedélyező határozaton alapult, mint az kitűnik a megtámadott határozat 666. lábjegyzetéből. Továbbá, a megtámadott határozat (549) preambulumbekkezdésében a Bizottság megállapította, hogy „[a] jelen esetben a Shellt és az RWE-t a közös vállalkozás igazgatótanácsában megillető közös ügyvezetési hatáskör a közös vállalkozásról szóló megállapodás alapján bizonyított (lásd az (510) preambulumbekkezdést)”. Hasonlóképp, a megtámadott határozat (549) preambulumbekkezdésében a Bizottság elvontan, vagyis kizárólag a közös vállalkozásról szóló megállapodás alapján vizsgálta meg a közös vállalkozás egyéb szerveiben alkalmazott döntéshozatali módokat. A Bizottság ennek alapján állapította meg az említett preambulumbekkezdés végén, hogy a

közös vállalkozás időszakában a Shell és az RWE közös irányítást gyakorolt a közös vállalkozás felett, a megtámadott határozat 680. lábjegyzetében pedig kifejezetten utalt az összefonódást engedélyező határozatra.

- 105 Ebből következik, hogy a jelen esetben a Bizottság – az összefonódások engedélyezésére vonatkozó szabályok szerint lefolytatott elemzéshez hasonlóan – egyedül a közös vállalkozásról szóló, a Shell & Dea Oil működésének megkezdése előtt aláírt megállapodás elvont elemzése alapján állapította meg, hogy a Shell és az RWE meghatározó befolyást gyakorolt a Shell & Dea Oil üzleti magatartására.
- 106 Másodszor, a Törvényszéknek így azt kell megvizsgálnia, hogy az ilyen elvont és a jövőre vonatkozó elemzés – amelyet az összefonódások területén folytatnak le, ahol az engedélyező határozat meghozatala időben megelőzi a közös vállalkozás működésének megkezdését – szolgálhat-e a közös vállalkozás üzleti magatartása feletti meghatározó befolyás tényleges gyakorlásának bizonyítására is olyan határozatban, amely az EK 81. cikknek az említett közös vállalkozás által a múltban elkövetett megsértéséért való felelősséget az anyavállalatoknak tudja be.
- 107 E tekintetben az ítélkezési gyakorlatból következik, hogy még ha a közös vállalkozás üzleti döntéseinek meghatározásával kapcsolatos hatáskör vagy lehetőség önmagában csak képességet is jelent a közös vállalkozás üzleti magatartása feletti meghatározó befolyás gyakorlására, ezáltal pedig a 139/2004 rendelet értelmében vett „irányítás” fogalma alá is tartozik, a Bizottság és az uniós bíróság vélelmezheti, hogy a jogszabályi rendelkezéseket és az említett vállalkozás működésére vonatkozó megállapodásokban – különösen a közös vállalkozás létrehozásáról szóló szerződésben és a részvényesek szavazással kapcsolatos megállapodásaiban – foglalt kikötéseket végrehajtották és tiszteletben tartották. Ennyiben a közös vállalkozás üzleti magatartása feletti meghatározó befolyás tényleges gyakorlásának vizsgálata kimerülhet a működésének megkezdése előtt aláírt dokumentumok elvont elemzésében, hasonlóan az irányítással kapcsolatos elemzéshez. Különösen, ha az említett rendelkezések és kikötések azt írják elő, hogy a közös vállalkozás valamely szerve határozatának meghozatalához az egyes anyavállalatok szavazata szükséges, a Bizottság és az uniós bíróság az ellenkező bizonyításának hiányában megállapíthatja, hogy az említett határozatokat az anyavállalatok együttesen határozták meg (lásd ebben az értelemben a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 137–139. pontját; a fenti 102. pontban hivatkozott Fuji Electric kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 186–193. pontját, valamint a fenti 26. pontban hivatkozott General Technic-Otis és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 112. és 113. pontját).
- 108 Ugyanakkor, mivel a meghatározó befolyás tényleges gyakorlásával kapcsolatos vizsgálat visszatekintő jellegű, vagyis konkrét adatokon alapulhat, mind a Bizottság, mind pedig az érdekelt felek bizonyítékkal szolgálhatnak arra, hogy a közös vállalkozás üzleti döntéseit másként határozták meg, mint ami a közös vállalkozás működésével kapcsolatos megállapodások csupán elvont vizsgálatából következik (lásd ebben az értelemben a fenti 102. pontban hivatkozott Fuji Electric kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 194. és 195. pontját, valamint a fenti 26. pontban hivatkozott General Technic-Otis és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 115–117. pontját). Különösen, a Bizottság vagy az érdekelt felek bizonyítékkal szolgálhatnak arra, hogy az egyetlen anyavállalat azon hatásköre ellenére, hogy a szóban forgó döntéseket a közös vállalkozás szerveiben tevékenykedő képviselői útján hozza meg, e döntéseket ténylegesen több vagy az összes anyavállalat hozta meg egyhangúan.

A Bizottság azzal kapcsolatos megállapításának megalapozottságáról, hogy a Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértésért való felelősséget az RWE-nek és a Shellnek tudja be

- 109 Ezért a fenti 99–108. pontban szereplő megfontolásokra tekintettel meg kell vizsgálni, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban kellően kifejtette-e azokat az adatokat, amelyek alapján a Shell & dea Oil által elkövetett jogsértésért való felelősség a felpereseknek tudható be.

- 110 A megtámadott határozatból kitűnik, hogy a Bizottság a felpereseknek a Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértésért való egyetemleges felelősségével kapcsolatos megállapítást két tényezőre alapította: egyrészt a közös ügyvezetési hatáskör fennállására, amelyet a Bizottság a közös vállalkozásról szóló megállapodás vizsgálata alapján állapított meg, hivatkozva az összefonódást engedélyező határozatra, amelynek keretében a Shell és az RWE először is megszerezte a Shell & Dea Oil feletti közös irányítást, majd az átmeneti időszak lejártával a Shell egyedüli irányítást szerzett a közös vállalkozás felett; másrészt arra, hogy a két anyavállalat együttesen és egyenlő részben a közös vállalkozás tőkéjének egészével rendelkezett.
- 111 Először is, ami a felperesek azon észrevételét illeti, amely szerint „a közös ügyvezetési hatáskör” csupán lehetőséget jelent a meghatározó befolyás, vagyis a 139/2004 rendelet 2. cike értelmében vett irányítás gyakorlására, semmint ezen irányítás tényleges gyakorlását, elegendő emlékeztetni arra, hogy a tényleges közös ügyvezetés levezethető a közös ügyvezetési hatáskorból, ahogyan az – az ellenkező bizonyításának hiányában – a közös vállalkozás működését szabályozó megállapodásokból következik.
- 112 Másodsor, a közös ügyvezetés jellegét illetően a Törvényszék a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 136–138. pontjában relevánsnak ítélte azokat a valószínűsítő körülményeket, amelyek szerint a közös vállalkozás szerveinek az egyes anyavállalatok által kijelölt, az ő üzleti érdekeiket képviselő tagjai a közös vállalkozás üzletpolitikájának meghatározása és végrehajtása során kötelesek voltak szoros együttműködésben eljárni, az általuk elfogadott határozatoknak pedig szükségképpen tükrözniük kellett a Bizottság által felelősnek nyilvánított egyes anyavállalatok közötti szándékegyeséget. Ezenkívül a Törvényszék kímelte azokat a körülményeket is, amelyek a közös vállalkozás üzletpolitikájára vonatkozó rendszeres kapcsolatfelvételeket bizonyítanak az anyavállalatok és a közös vállalkozás szerveinek az egyes anyavállalatok által kijelölt tagjai között. A Törvényszék nem csupán a stratégiai döntések közös vállalkozáson belüli meghozatalát vizsgálta, hanem a napi szintű vezetést is, és megjegyezte, hogy a két anyavállalat által kijelölt két igazgatónak e tekintetben is szorosan együttműködve kellett eljárnia (a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 136–138. pontja).
- 113 Ezenkívül a fenti 26. pontban hivatkozott General Technic-Otis és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 112. és 118. pontjában a Törvényszék hangsúlyozta, hogy a közös vállalkozás 75%-ban az Otis Belgium tulajdonában, a fennmaradó 25% pedig a General Technic tulajdonában állt, a közös vállalkozás alapszabálya értelmében pedig a közös vállalkozás igazgatótanácsában valamennyi társasági tag a tőkében való részesedése arányában képviselteti magát. Mivel az igazgatótanács határozatait a szavazatok 80%-os többségével kellett meghozni, az Otis Belgium igazgatótanácsi képviselője vagy képviselői révén a jogsértés teljes időszaka alatt szükségképpen hozzájárult az összes említett határozathoz.
- 114 Harmadszor, jóllehet igaz, hogy a jelen esetben az RWE vétőjoggal rendelkezett a közös vállalkozás választmányában és a társasági tagok közgyűlésén, ez nem vonatkozott a közös vállalkozás ügyvezetésével kapcsolatos valamennyi határozatra. Ezzel szemben az igazgatótanácsnak a Shell által kijelölt elnökét megillető döntő szavazat azt jelenti, hogy a Shell által kijelölt tagok az igazgatótanácsban belül az RWE által kijelölt tagok esetleges ellenszavazatai ellenére is el tudták fogadni a határozatokat. Ezért önmagában a közös vállalkozásról szóló megállapodásnak a megtámadott határozatban említett kikötései alapján nem lehetett megállapítani, hogy a két anyavállalat egymással szorosan együttműködve vezette volna a közös vállalkozást, valamint hogy a közös vállalkozás igazgatótanácsa határozatainak elfogadása szükségképpen tükrözte volna a felelőssé nyilvánított egyes anyavállalatok szándékát.
- 115 Végül meg kell állapítani, hogy a Bizottság nem szolgált semmilyen konkrét ténybeli adattal – így többek között az igazgatótanács üléseinek jegyzőkönyveivel – annak bizonyítása érdekében, hogy a közös vállalkozást a két anyavállalat szorosan együttműködve vezette volna, vagy hogy az említett igazgatótanácsban belül hozott határozatok a felelőssé nyilvánított egyes anyavállalatok szándékát tükrözték volna.

- 116 Ezért a jelen esetben nem voltak meg azok a valószínűsítő körülmények, amelyek alapján a Törvényszék a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítéletben, valamint a fenti 26. pontban hivatkozott General Technic-Otis és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletben megállapította a közös ügyvezetést.
- 117 Harmadszor, a Bizottság ugyanakkor azt állítja, hogy a gazdasági egység fennállásának bizonyításához elegendő, ha az anyavállalatok által gyakorolt meghatározó befolyás kiterjed a leányvállalat tág értelemben vett üzletpolitikájára, különösen pedig a stratégiai döntésekre.
- 118 E tekintetben egyrészt hangsúlyozni kell, hogy az igazgatótanács jelentős szerepet játszott a Shell & Dea Oil üzletpolitikájának meghatározásában. A közös vállalkozásról szóló megállapodás 13.2. pontja szerint az igazgatótanács egyedüli felelősséget viselt a közös vállalkozás tevékenységeinek ügyvezetéséért, továbbá hatáskörrel és felhatalmazással rendelkezett a közös vállalkozás céljainak megvalósítására, a közös vállalkozás választmányának fenntartott stratégiai hatáskörök sérelme nélkül. Az említett megállapodás 12.5. pontja szerint e fenntartott hatáskörök lényegében a következőkre korlátozódtak: a költségvetés és az üzleti terv elfogadására, a beruházásokat érintő döntésekre és a harmadik felekkel kötött, bizonyos küszöbértéket meghaladó értékű szerződésekre, az igazgatótanács tagjainak kijelölésére, valamint a szerkezetátalakításra.
- 119 Másrészt, a fenti 112. és 113. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatból következik, hogy az anyavállalatoknak a közös vállalkozás operatív ügyvezetése feletti, a közös vállalkozás igazgatótanácsának az általuk kijelölt tagjain keresztül gyakorolt befolyás teljes mértékben releváns annak mérlegelése szempontjából, hogy az anyavállalatok és az említett közös vállalkozás között gazdasági egység áll-e fenn.
- 120 Harmadrészt, igaz, hogy az operatív ügyvezetéssel kapcsolatos kérdés irrelevánsnak bizonyulhat, amennyiben egyetlen anyavállalat 100%-os tulajdonában lévő leányvállalatról van szó, mivel a leányvállalat operatív autonómiájának bizonyítása önmagában nem alkalmas a meghatározó befolyás gyakorlásával kapcsolatos vélelem megdöntésére (lásd a fenti 49. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 121 Egyedüli részvényes esetén azonban az összes határozatot – ideértve a leányvállalat operatív ügyvezetését érintő határozatokat is – azok az ügyvezetők hozzák meg, akiket közvetlenül vagy közvetetten (azon szerveken keresztül, amelyeknek tagjait az anyavállalat jelölte ki) az egyetlen anyavállalat jelöl és nevez ki. Hasonlóképp, ha nincsenek további részvényesek, a leányvállalaton belül kifejezésre jutó egyetlen üzleti érdek főszabály szerint az egyedüli részvényes üzleti érdeke. Így a Bizottság még azokban az esetekben is vélelmezheti a meghatározó befolyás tényleges gyakorlását, amikor az operatív ügyvezetést az anyavállalat ügyvezetői autonóm módon látják el.
- 122 A közös vállalkozások esetében több részvényes is van, a közös vállalkozás szerveinek határozatait pedig a különböző anyavállalatok olyan üzleti érdekeit képviselő tagok hozzák meg, amelyek egybeeshetnek, de el is térhetnek egymástól. Ezért továbbra is releváns az a kérdés, hogy az anyavállalat valós befolyást gyakorolt-e a közös vállalkozás operatív ügyvezetésére, többek között azon vezetők útján, akiket ő jelölt ki.
- 123 Negyedszer, emlékeztetni kell arra, hogy a felperesek a kifogásközlésre adott válaszukban már előadtak a közös ügyvezetés fennállásának mérlegelése szempontjából releváns körülményeket. A felperesek azt állították, hogy a közös vállalkozás üzleti és díjszabási politikája – vagyis lényegében az operatív ügyvezetés – egyedül a Shell döntéshozatala és irányítása alá tartozott, a közös vállalkozás ügyvezetése pedig a Shell struktúrájába integrálódott. A Bizottság által a megtámadott határozatban e körülmények cáfolata érdekében előadott egyedüli érvek azonban azokon a vétőjogokon alapultak, amelyek a közös vállalkozás választmányában és a társasági tagok közgyűlésén illették meg az RWE-t.

Márpedig, mint az többek között a fenti 118. pontból kitűnik, a közös vállalkozás operatív ügyvezetése nem e szervek hatáskörébe tartozott. Épp ellenkezőleg, a közös ügyvezetés mérlegelése szempontjából releváns határozatok meghozatala lényegében az igazgatótanács feladata volt.

- 124 Ezért a Bizottság a megtámadott határozatban nem bizonyította a közös vállalkozás közös ügyvezetését.
- 125 Végeredményben meg kell állapítani, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban a közös ügyvezetésen kívül nem hivatkozott a gazdasági, szervezeti és jogi kapcsolatokon alapuló egyetlen olyan valószínűsítő körülményre sem, amely alátámaszthatná, hogy az RWE ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt a közös vállalkozás üzleti magatartására.
- 126 Az, hogy az RWE és a Shell együtt a Shell & Dea Oil tőkéjének 100%-ával rendelkezett, a jelen ügy tényállását nem teheti a fenti 76. pontban hivatkozott Avebe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet tényállásához hasonlóvá, mivel az említett ítéletben a Törvényszék olyan egyéb releváns valószínűsítő körülmények alapján állapította meg a közös vállalkozás közös ügyvezetését, illetve támasztotta alá a meghatározó befolyás tényleges gyakorlásával kapcsolatos következtetését, amelyek a jelen ügyben hiányoznak.
- 127 A Bizottság az ellenkérelmében listával szolgált a beosztásoknak a Dea Mineraloelben, a Shell & Dea Oilben és a felperesekben történő halmozásával kapcsolatban, bizonyítva, hogy 2002. január 2. és június 30. között az RWE Dea vezetőségének három tagja egyidejűleg a Shell & Dea Oil felügyelőbizottságának is tagja volt. E tekintetben meg kell állapítani, hogy e személyek azt megelőzően, hogy a Shell & Dea Oil felügyelőbizottságának tagjaivá váltak volna, a Dea Mineraloel vezetőségének is tagjai voltak. Ugyanakkor a közös vállalkozás időszakában nem lehetett semmilyen átfedés egyrészt a közös vállalkozás igazgatótanácsának vagy választmányának tagjai, másrészt pedig a felperesek szerveinek tagjai között.
- 128 Még ha feltételezzük is, hogy a Bizottság által a jelen ügyben megállapított beosztáshalmozás érintheti a meghatározó befolyás tényleges gyakorlásának mérlegelését, e körülmény nem támaszthatja alá a megtámadott határozatban ezzel összefüggésben levont következtetést. Főszabály szerint ugyanis az érdekelttel az őt sérelmesen érintő határozat közlésével egy időben kell közölni az indokolást. Az indokolás hiányát nem teszi szabályszerűvé az a tény, hogy az érdekelt az uniós bíróságok előtti eljárás során ismeri meg a határozat indokolását (a Bíróság 195/80. sz., Michel kontra Parlament ügyben 1981. november 26-án hozott ítéletének [EBHT 1981., 2861. o.] 22. pontja, valamint a fenti 41. pontban hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 149. pontja).
- 129 Az eddigiek összességére tekintettel meg kell állapítani, hogy a Bizottság által a megtámadott határozatban összegyűjtött adatok nem elegendők annak alátámasztásához, hogy a felperesek és a Shell együttesen határozták meg a Shell & Dea Oil piaci cselekvéseinek irányát, vagyis a Bizottság nem juthatott érvényesen arra a következtetésre, hogy a felperesek és a Shell & Dea Oil által alkotott gazdasági egység állt fenn. Következésképpen a Bizottság megsértette az EK 81. cikket, amikor az egyedül a megtámadott határozatban összegyűjtött adatok alapján megállapította, hogy a felperesek egyetemleges felelősséggel tartoznak a Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértésért.
- 130 Ezért az első jogalap második részének helyt kell adni, és a megtámadott határozatot meg kell semmisíteni annyiban, amennyiben a Bizottság megállapította, hogy a felperesek a 2002. január 2-től június 30-ig terjedő időszakban részt vettek a kartellben. A megállapított jogellenességnek a bíróság összességére gyakorolt következményeit a Törvényszék később, a 260. és azt követő pontokban vizsgálja meg.

2. A 2002. évi engedékenységi közlemény felperesekre történő alkalmazásának elmaradására alapított második jogalapról

- 131 A felperesek másodlagosan azt állítják, hogy a Bizottság tévesen alkalmazta a 2002. évi engedékenységi közleményt és megsértette az egyenlő bánásmód elvét, amennyiben a felpereseket nem mentesítette a kiszabott bírság alól, sem pedig annak összegét nem csökkentette, figyelembe véve a Shell Deutschland Schmierstoff által többek között a Shell Deutschland Oil nevében előterjesztett engedékenységi iránti kérelmet. A felperesekkel szemben kiszabott bírságot tehát szerintük „meg kell semmisíteni, vagy legalábbis jelentős mértékben csökkenteni kell”, összhangban az említett közlemény szellemével és a Shellnek az engedékenységi iránti kérelmében kifejezett szándékával.

A Shell engedékenységi iránti kérelméből származó kedvezmények felperesekre történő kiterjesztésének elmaradására alapított első részről

A megtámadott határozatról

- 132 A Bizottság a megtámadott határozatban a következőket állapította meg:

„[...]

(732) A Shell [volt] az első olyan vállalkozás, amely a jelen határozat tárgyát képező jogsértésről bizonyítékokkal szolgált. A szolgáltatott bizonyítékok lehetővé tették a Bizottságnak, hogy olyan határozatot fogadjon el, amely a feltételezett jogsértéssel összefüggésben vizsgálatokat rendel el ezen ágazatban [...]

(736) Következésképpen a Shell a 2002. évi engedékenységi közlemény 8. pontja értelmében mentességben részesül a bírságok alól. Ebből következik, hogy a Shell-lel szemben kiszabott bírságot a Bizottság 100%-kal csökkenti. E csökkentés alkalmazandó a Shell Deutschland Oil GmbH/Shell & Dea Oil magatartása vonatkozásában a Shellt terhelő egyetemleges felelősségre is. Következésképpen az RWE egyedül felelős a bírság azon részéért, amely az ő magatartásából ered.”

- 133 A Shell Deutschland Schmierstoff engedékenységi iránti kérelmének a felperesekre történő alkalmazhatatlanságát illetően a Bizottság a megtámadott határozatban a következőket állapította meg:

„[...]

(524) A Shell akként érvel, hogy abban az időszakban, amelynek során a Dea Mineraloel az RWE vállalkozás részét képezte (vagyis a jogsértés kezdetétől, azaz 1992. szeptember 3-tól 2002. június 30-ig) az RWE-nek is részesülnie kell a Shell feltételes mentességében.

(525) A Shell ezenkívül kijelenti, hogy őt nem lehet, és nem is kell az RWE-vel egyetemlegesen felelőssé tenni a 2002. január 2. és június 30. közötti időszakra, ha a Bizottság úgy dönt, hogy az RWE-vel szemben bírságot szab ki. Ez esetben a Shell és az RWE felelősségét külön-külön kell megvizsgálni [...]

(527) [A] Bizottság nem tud ilyen általános kijelentést elfogadni annak indokaként, hogy az RWE bekerüljön a Shell feltételes mentességének kedvezményében részesülők körébe. A[z] [EK] 81. cikk a piacon adott időszakban tanúsított versenyellenes magatartásra, míg a 2002. évi engedékenységi közlemény a közigazgatási eljárás során előterjesztett engedékenységi iránti kérelmekre vonatkozik. Ez utóbbiakat illetően tehát a Bizottságnak azt kell mérlegelnie, hogy a kérelmező a kérelme előterjesztésének időpontjában mely vállalkozáshoz tartozott. A Shell engedékenységi iránti kérelme előterjesztésének időpontjában a Shell és az RWE nem tartozott

ugyanahhoz a vállalkozáshoz. Következésképpen a Shell az egyetlen olyan vállalkozás, amely megfelel 2002. évi engedékenységi közleményben meghatározott követelményeknek, és ezért lehetősége van arra, hogy mentességben részesüljön.”

A Dea Mineraloel által elkövetett jogsértést illetően a bírság alól a Shellnek biztosított mentesség kiterjesztésének elmaradására alapított első kifogásról

- 134 A felperesek azt állítják, hogy a Bizottság nem terjesztette ki azon engedékenység iránti kérelem hatályát, amelyet a Shell a Dea Mineraloel által 1992 és 2002. január 2. között, vagyis az akkor elkövetett jogsértést illetően terjesztett elő, amikor a Dea Mineraloel 100%-ban a felperesek tulajdonában volt. A felperesek hangsúlyozzák, hogy a Dea Mineraloel az a társaság, amelynek a Shell Deutschland Oil a Shell általi megszerzését követően a jogutódja lett. Ráadásul a Shell Deutschland Schmierstoff, vagyis az a társaság, amely az engedékenység iránti kérelmet előterjesztette, a Shell Deutschland Oil leányvállalata.
- 135 A felperesek szerint a 2002. évi engedékenységi közlemény alkalmazása során a vállalkozást mint a bírság alóli mentesítés kedvezményezettjét akként kell figyelembe venni, ahogyan a jogsértés elkövetésének időpontjában létezett, vagyis a Bizottság megsértette az említett közleményt, amikor megtagadta a Shell Deutschland Schmierstoff által előterjesztett engedékenység iránti kérelemből származó kedvezményeknek a felperesekre történő kiterjesztését. Ez következik különösen az 1/2003 rendelet 23. cikkének (3) bekezdéséből, amely szerint az EK 81. cikk megsértéséért a vállalkozásokkal szemben kiszabott bírság mértékének meghatározásakor tekintetbe kell venni mind a jogsértés súlyát, mind annak időtartamát. A felperesek szerint, mivel a jogsértés súlya és időtartama azon vállalkozás állapotára utal, ahogyan az a jogsértésben való részvétele alatt létezett, a vállalkozás ugyanezen fogalmából kell kiindulni a 2002. évi engedékenységi közlemény alkalmazása során is.
- 136 Először is meg kell állapítani, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint az a lehetőség, hogy a leányvállalat magatartásáért az anyavállalatot szankcionálják, nincs hatással azon határozat jogszerűségére, amelyet egyedül a leányvállalatnak címeznek. Ezért a Bizottság választhat, hogy a jogsértésben részt vevő leányvállalattal, vagy e leányvállalatot a jogsértésben való részvételének időszakában irányító anyavállalattal szemben szab ki bírságot. E választás megilleti a Bizottságot a leányvállalat irányításában bekövetkező gazdasági jogutódlás esetén is, vagyis a Bizottság betudhatja a leányvállalat magatartását a korábbi anyavállalatnak az átruházást megelőző és az új anyavállalatnak az azt követő időszak tekintetében (lásd a Törvényszék T-259/02-T-264/02. és T-271/02. sz., Raiffeisen Zentralbank Österreich és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2006. december 14-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-5169. o.] 331. és 332. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 137 A fenti ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a Bizottság megalapozottan jár el, ha a jogsértésben közvetlenül részt vevő leányvállalat korábbi és új anyavállalatának felelősségét külön-külön vizsgálja és állapítja meg.
- 138 Ezért a jelen ügyben a Bizottság nem követett el mérlegelési hibát, amikor külön-külön állapította meg az RWE-nek a Dea Mineraloel által 1992 és 2002. január 2. között elkövetett jogsértésért való felelősségét, valamint a Shellnek a Dea Mineraloel jogutódai, vagyis a Shell Deutschland Oil és ez utóbbi leányvállalata, a Shell Deutschland Schmierstoff által 2002. június 30-tól kezdve elkövetett jogsértésért való felelősségét.
- 139 Másodszor, meg kell vizsgálni a Bizottság engedékenységi programjának célját.
- 140 E tekintetben már megállapítást nyert, hogy az uniós versenyjogi jogsértés elkövetésében részt vevő vállalkozások együttműködése esetén való bírságcsökkentés alapját az a megfontolás adja, hogy ez az együttműködés megkönnyíti a Bizottság feladatát, amely a jogsértés fennállásának megállapításából és adott esetben a jogsértés megszüntetéséből áll (a fenti 102. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és

társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 399. pontja, valamint a Törvényszék T-69/04. sz., Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben 2008. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 2008., II-2567. o.] 225. pontja).

- 141 Ezenkívül emlékeztetni kell arra, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény 3. és 4. pontja a következőket tartalmazza:

„A Bizottság tudatában van annak, hogy egyes vállalkozások, amelyek részesei az ilyen tiltott megállapodásoknak, készek véget vetni részvételüknek és tájékoztatni a Bizottságot e megállapodások létezéséről, de a jelentős bírság, amelynek potenciálisan ki vannak téve, elrettentőleg hat. [...] A Bizottság úgy vélte, hogy [az Unió] érdekében áll, hogy a vele együttműködő vállalkozásokat kedvező elbánásban részesítsék. A fogyasztók és az állampolgárok titkos kartellek felderítésének és megbüntetésének biztosításához fűződő érdeke nagyobb, mint az azoknak a vállalkozásoknak a megbírságolásához fűződő érdek, amelyek lehetővé teszik a Bizottságnak az efféle praktikák felderítését és megtiltását.”

- 142 A 2002. évi engedékenységi közleményből tehát kitűnik, hogy a vállalkozások jogsértésben való véttségét és a jogsértésért való felelősségét nem vonja kétségbe az említett közlemény alkalmazása, és az említett felelősségnek csak a pénzügyi következményeit szünteti meg vagy csökkenti annak érdekében, hogy e vállalkozásokat a titkos kartellek feltárására ösztönözze.

- 143 Ebből következően az engedékenységi program egyetlen célja, hogy a fogyasztók és az európai polgárok érdekében, a kartellek résztvevőinek a kartellek feltárására való ösztönzése révén megkönnyítse az efféle praktikák felderítését. Ezért az efféle praktikákban részt vevő vállalkozások által szerezhető kedvezmények nem haladhatják meg az engedékenységi program teljes hatékonyságának biztosításához szükséges szintet.

- 144 Harmadszor, a 2002. évi engedékenységi közlemény 8. pontja szerint a Bizottság mentességet biztosít egy vállalkozás számára a bírság alól, amelyet egyébként kiszabott volna, ha egyrészt, a vállalkozás elsőként szolgáltat olyan bizonyítékot, amely a Bizottság számára lehetővé teszi, hogy határozatot fogadjon el annak érdekében, hogy vizsgálatot folytasson az állítólagos kartellel kapcsolatban, vagy másrészt, a vállalkozás elsőként szolgáltat olyan bizonyítékot, amely a Bizottság számára lehetővé teszi az EK 81. cikk megsértésének megállapítását az állítólagos kartellel kapcsolatban.

- 145 Ezért a 2002. évi engedékenységi közlemény – ellentétben az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) és (3) bekezdésével, amely a jogsértés időtartamára, ezáltal pedig a közvetlenül felelős társaságot vagy az érintett tevékenységet magában foglaló vállalkozásnak a jogsértés teljes időtartama alatt fennálló különböző összetételeire utal – az engedékenység iránti kérelem benyújtásának időpontjára összpontosít, vagyis a „vállalkozás” fogalma főszabály szerint abban a formájában utal a gazdasági jogalanyra, ahogyan az az említett kérelem benyújtásának időpontjában létezik.

- 146 Ez az értelmezés végeredményben összhangban van a 2002. évi engedékenységi közlemény céljával, amely arra irányul, hogy a résztvevőknek a kartellek feltárására való ösztönzése révén megkönnyítse a kartellek felderítését. Tekintettel ugyanis arra a lehetőségre, hogy a Bizottság a kartellben közvetlenül részt vevő társaság felelősségét azon többi társaságnak tudja be, amelyekkel e társaság egyetlen gazdasági egységet alkot, az említett társaság felelősségét is maguk után vonó információk feltárására való ösztönzés fenntartása érdekében lehetővé kell tenni, hogy az engedékenység iránti kérelem benyújtásának időpontjában a vállalkozáshoz tartozó összes társaság mentesüljön azon szankciók alól, amelyeket a Bizottság az említett kérelem hiányában kiszabott volna.

- 147 Ezzel szemben az engedékenység iránti kérelemből származó kedvezmények terjedelmének azon vállalkozásokra való kiterjesztése, amelyekhez a kartellben közvetlenül részt vevő társaság vagy az érintett tevékenység tartozott, rendes körülmények között nem befolyásolja azon társaságok jogi helyzetét, amelyek a kérelmet benyújtó társasággal a benyújtás időpontjában egy vállalkozást alkotnak.

Ezért az ilyen kiterjesztés főszabály szerint nem szolgálhatja a 2002. évi engedékenységi közlemény egyetlen célját, amely arra irányul, hogy az uniós fogyasztók érdekében a titkos kartellek feltárására ösztönözze a vállalkozásokat.

- 148 A fentiekből következik, hogy a Bizottság nem sértette meg a 2002. évi engedékenységi közleményt, amikor a megtámadott határozat (527) preambulumbekzdésében úgy ítélte meg, hogy a bírság alóli mentességben részesítendő vállalkozás körét azon tények alapján kell meghatározni, amelyek az engedékenység iránti kérelem benyújtásának időpontjában fennálltak.
- 149 Negyedszer, hangsúlyozni kell, hogy a jelen rész keretében a felperesek kizárólag azt állítják, hogy a bírság alól a Shellnek biztosított mentességben nekik azon információk alapján kellene részesülniük, amelyeket a Shell Deutschland Schmierstoff az engedékenység iránti kérelem benyújtásának időpontjában a Shell csoporthoz tartozó társaságként a Bizottság rendelkezésére bocsátott.
- 150 Meg kell állapítani, hogy a 2002. január 2-át megelőző időszak vonatkozásában a bírság alóli mentességnek a felperesekre történő kiterjesztése nem növelhette volna a Bizottság engedékenységi programjának hatékonyságát, ezáltal pedig az európai fogyasztókat nem részesíthette volna e program előnyeiből. A felperesek felelőssége ugyanis a Shell felelősségétől elkülönítve nyert megállapítást. Ezért a felperesekkel szemben kiszabott bírság nem okozhatott semmilyen pénzügyi hátrányt a Shellnek, ezáltal pedig nem tántoríthatta el őt attól, hogy benyújtsa mindazokat az információkat, amelyeket meg kívánt osztani a Bizottsággal annak érdekében, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján mentességet szerezzen a bírság alól.
- 151 Ezenkívül, mint azt a Bizottság helyesen megállapítja, nem méltánytalan, ha a leányvállalat azon új anyavállalatát, amely belső vizsgálatok útján jogsértést fedez fel, ezt követően pedig a Bizottsággal való együttműködés mellett dönt, a Bizottság a bírság alóli mentesítéssel jutalmazza, az ezen intézkedésből származó kedvezményeket azonban nem terjeszti ki a vállalkozás korábbi tulajdonosára, amely nem tette meg ezeket az erőfeszítéseket, és nem járult hozzá a jogsértés tisztázásához.
- 152 Ezért a jelen esetben a Bizottság a céljának megfelelően alkalmazta a 2002. évi engedékenységi közleményt.
- 153 Végül ötödször, emlékeztetni kell arra, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint az egyenlő bánásmód elve – amely megköveteli, hogy hasonló helyzeteket ne kezeljenek eltérő módon, és hogy az eltérő helyzeteket ne kezeljék egyenlő módon, kivéve ha az ilyen bánásmód objektíven igazolható – az uniós jog általános jogelve, amelyet az Európai Unió Alapjogi Chartájának 20. és 21. cikke rögzít (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-550/07. P. sz., Akzo Nobel Chemicals és Akros Chemicals kontra Bizottság és társai ügyben 2010. szeptember 14-én hozott ítéletének [EBHT 2010., I-8301. o.] 54. és 55. pontját).
- 154 A jelen ügyben jelentős különbség áll fenn a felperesek és a Shell csoporthoz tartozó azon társaságok között, amelyek a Shell Deutschland Schmierstoff által benyújtott engedékenység iránti kérelmet követően a bírság alóli mentességben részesültek, amennyiben ez utóbbi társaságok – a felperesekkel ellentétben – az említett kérelem benyújtásának időpontjában az EK 81. cikk értelmében vett vállalkozást alkottak a Shell Deutschland Schmierstoff-fal. E különbség releváns a bírság alóli mentesség kedvezményének kiterjesztése szempontjából, mint az a fenti 145–148. pontban kifejtett elemzésből is kitűnik.
- 155 Ezért a Bizottság eltérő helyzeteket kezelt eltérő módon, vagyis nem sértette meg az egyenlő bánásmód elvét.
- 156 Az eddidiékből következően helyben kell hagyni a Bizottság azon megállapítását, amely szerint a felperesek nem részesülhettek a Dea Mineraloel által elkövetett jogsértést illetően a bírság alól a Shellnek biztosított mentességben.

A Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértést illetően a bírság alól a Shellnek biztosított mentesség kiterjesztésének elmaradására alapított második kifogásról

- 157 Második kifogásukban a felperesek azt sérelmezik, hogy a Bizottság nem terjesztette ki rájuk a Shell csoportnak biztosított mentességet azon bírság vonatkozásában, amelyet a Shell & Dea Oil, vagyis a 2002. január 2-től június 30-ig a Shell és az RWE együttes tulajdonában lévő közös vállalkozás által elkövetett jogsértés folytán szabott ki velük szemben.
- 158 E tekintetben elegendő emlékeztetni arra, hogy az első jogalap második részének elemzése alapján a Törvényszék megsemmisítette a megtámadott határozatot annyiban, amennyiben a Bizottság elmarasztalta a felpereseket a Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértésért. Ezért a jelen kifogást már nem szükséges megvizsgálni.
- 159 Az eddigiekre tekintettel a Dea Mineraloel által elkövetett jogsértés tekintetében a bírság alól a Shellnek biztosított mentesség kiterjesztésének elmaradására alapított kifogást el kell utasítani, a Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértés tekintetében a bírság alól a Shellnek biztosított mentesség kiterjesztésének elmaradására alapított kifogásról pedig nem kell határozni.

A felperesek ahhoz való jogára alapított második részből, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján a bírság alóli teljes mentességben vagy a bírság összegének jelentős csökkentésében részesüljenek

- 160 A felperesek azt állítják, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján a bírság alóli mentességben vagy a bírság összegének jelentős csökkentésében kellett volna részesíteni őket. A Shell által szolgáltatott információk ugyanis a Dea Mineraloel és a Shell & Dea Oil munkavállalóitól származtak, amely vállalkozások a Shell Deutschland Oil, vagyis a Shell Deutschland Schmierstoff anyavállalatává alakultak át.
- 161 Mindazonáltal a felperesek a közigazgatási eljárás során is jelentős bizonyítékokkal szolgáltak, e bizonyítékokat pedig csupán azért nem tudták korábban előterjeszteni, mert a Bizottság nagyon későn tájékoztatta őket arról, hogy a vizsgálat ellenük is folyamatban van.
- 162 Mindenekelőtt emlékeztetni kell arra, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint a Bizottság mérlegelési jogkörrel rendelkezik annak megítélésében, hogy a vállalkozások által önként előterjesztett információk és dokumentumok megkönnyítették-e a munkáját, és a vállalkozások a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján a bírság alóli mentességben vagy a bírság összegének csökkentésében részesíthetők-e (lásd ebben az értelemben a Bíróság fenti 102. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 394. pontját, valamint a C-125/07. P., C-133/07. P., C-135/07. P. és C-137/07. P. sz., Erste Group Bank és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2009. szeptember 24-én hozott ítéletének [EBHT 2009., I-8681. o.] 248. pontját). Ugyanakkor a Törvényszék nem hivatkozhat az említett mérlegelési mozgástérre annak érdekében, hogy lemondjon a Bizottság által lefolytatott mérlegelés mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból alapos felülvizsgálatának elvégzéséről (lásd analógia útján a Bíróság C-386/10. P. sz., Chalkor kontra Bizottság ügyben 2011. december 8-án hozott ítéletének [EBHT 2011., I-13085. o.] 62. pontját).
- 163 Továbbá, a fenti 140. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat szerint az uniós versenyjogi jogsértés elkövetésében részt vevő vállalkozások együttműködése esetén való bírságcsökkentés alapját az a megfontolás adja, hogy ez az együttműködés megkönnyíti a Bizottság feladatát, amely a jogsértés létezésének megállapítására és adott esetben megszüntetésére irányul.

- 164 Ezenkívül, mint az a fenti 143. pontban megállapítást nyert, az engedékenységi program egyetlen célja, hogy a fogyasztók és az európai polgárok érdekében a kartellek résztvevőinek a kartellek feltárására való ösztönzése révén megkönnyítse a titkos kartellek felderítését. Ezért az efféle praktikákban részt vevő vállalkozások által szerezhető kedvezmények nem haladhatják meg az engedékenységi program teljes hatékonyságának biztosításához szükséges szintet.
- 165 Végül emlékeztetni kell arra, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény – ellentétben az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) és (3) bekezdésével, amely a jogsértés időtartamára, ezáltal pedig a közvetlenül felelős társaságot vagy az érintett tevékenységet magában foglaló vállalkozásnak a jogsértés teljes időtartama alatt fennálló különböző összetételeire utal – az engedékenység iránti kérelem benyújtásának időpontjára összpontosít, vagyis a „vállalkozás” fogalma főszabály szerint abban a formájában utal a gazdasági jogalanyra, ahogyan az az említett kérelem benyújtásának időpontjában létezik.
- 166 E megfontolásokból következően az, hogy azokat az információkat, amelyek alapján a Shell az engedékenységi program kedvezményeiben részesülhetett, azok a munkavállalók szolgáltatták, akik a Dea Mineraloelnek a Shell általi megszerzését megelőzően az RWE csoport alkalmazásában álltak, nem releváns annak mérlegelése során, hogy a felperesek részesülhetnek-e a bírság alóli mentességben vagy a bírság összegének csökkentésében.
- 167 A felperesek ugyanis nem hivatkoznak semmilyen jogi szabályra, amely arra kötelezné a Bizottságot, hogy mentesítse őket a bírság megfizetése alól annak alapján, hogy a kartellnek vagy az engedékenység iránti kérelmet benyújtó társaság kartelltevékenységének felfedezéséhez hozzájáruló munkavállalókat egy múltbeli időszak során a felperesek tulajdonában lévő társaság alkalmazta.
- 168 Ezzel szemben a 2002. évi engedékenységi közleményből – amely az engedékenység iránti kérelem benyújtásának időpontjára összpontosít – az következik, hogy az engedékenység iránti kérelmet előterjesztő társaság munkavállalóinak nyilatkozataiból származó előnyökben csak az a vállalkozás részesülhet, amelyhez az említett társaság az engedékenység iránti kérelem benyújtásának időpontjában tartozott. Csak az ilyen értelmezés biztosítja, hogy az engedékenységi program keretében nyújtott mentesség vagy bírságcsökkentés mértéke nem haladja meg az engedékenységi program céljának eléréséhez szükséges szintet, amely cél arra irányul, hogy a titkos kartellek résztvevőit az ilyen kartellek feltárására ösztönözze.
- 169 Ennélfogva a felperesek első kifogását el kell utasítani.
- 170 Másodszor, a felperesek azt állítják, hogy a Bizottságnak velük szemben jelentősen csökkentenie kellett volna a bírság összegét, azon bizonyítékok alapján, amelyeket a felperesek a közigazgatási eljárás során szolgáltattak.
- 171 E tekintetben elegendő megjegyezni, hogy a felperesek csak a MOL egyik érvének a megtámadott határozat (222) preambulumbekkezdésében szereplő cáfolatát említik, amelynek tárgyában ők további adatokkal szolgáltak. Márpedig, mint azt a Bizottság kiemeli, a MOL kartellben való részvételének megállapítása számos bizonyíték alapján történt. Ezenkívül meg kell állapítani, hogy a felperesek ezeket az információkat a Bizottság tájékoztatáskérésére adott válaszként nyújtották be, olyan időpontban, amikor már legalább három vállalkozás önként bizonyítékokkal és információkkal szolgált a kartell működését illetően. Ezért a Bizottság nem járt el tévesen vagy jogellenesen, amikor megtagadta, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján a felpereseket a bírság alóli mentesség vagy a bírságcsökkentés kedvezményében részesítse.
- 172 Mindazonáltal a Törvényszék a korlátlan felülvizsgálati jogkörének gyakorlása keretében úgy ítéli meg, hogy az ügy összes ténybeli és jogi körülményére tekintettel a felperesek által előadott adatok nem indokolnak ilyen csökkentést.

173 Az eddigiekre tekintettel a második jogalap második részét el kell utasítani.

A felperesek védelemhez való jogának megsértésére alapított harmadik részről

- 174 A második jogalap harmadik része keretében a felperesek lényegében azt állítják, hogy az engedékenységi iránti kérelem benyújtásával kapcsolatos lehetőségeik kezdettől fogva korlátozottak voltak, mivel a szóban forgó jogsértéssel érintett tevékenységet átruházták a Shellre. Az, hogy a Bizottság a kifogásközlés elküldését megelőzően nem tájékoztatta a felpereseket a velük szemben is folytatott vizsgálatról, megfosztotta a felpereseket attól a lehetőségtől, hogy időben benyújthassák az engedékenységi iránti kérelmet. A Bizottság ezáltal megsértette a felperesek védelemhez való jogát.
- 175 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a védelemhez való jog tiszteletben tartása megköveteli, hogy a közigazgatási eljárás során az érintett vállalkozásnak lehetősége legyen hasznosan kifejteni álláspontját a tényállás és a hivatkozott körülmények valóságtartalmáról és relevanciájáról, valamint a Bizottság által a Szerződés megsértésének fennállására vonatkozó állításának alátámasztására felhasznált dokumentumokról (a Bíróság 100/80-103/80. sz., Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 1825. o.] 10. pontja, valamint a C-310/93. P. sz., BPB Industries és British Gypsum kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítélet [EBHT 1995., I-865. o.] 21. pontja).
- 176 Az 1/2003 rendelet 27. cikkének (1) bekezdése tükrözi ezt az elvet, amennyiben előírja, hogy a feleknek kifogásközlést küldenek, amelyben minden olyan lényeges tényt egyértelműen meg kell jelölni, amelyre a Bizottság az eljárás e szakaszában hivatkozik (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítéletének [EBHT 2004., I-123. o.] 67. pontját), lehetővé téve ezzel az érintettek számára, hogy ténylegesen megismerhessék azokat a magatartásokat, amelyeket a Bizottság részükről kifogásol, és hogy megfelelően védekezhessenek még a Bizottság végső határozatának meghozatala előtt. Ez a követelmény teljesül akkor, ha a hivatkozott határozat az érintetteket nem teszi felelőssé a kifogásközlésben ismertetettéktől eltérő jogsértésekért, és csak olyan tényeket állapít meg, amelyekről az érintettek kifejtették álláspontjukat (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-213/00. sz., CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben 2003. március 19-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-913. o.] 109. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 177 A jelen esetben a felperesek nem állítják, hogy a nekik címzett kifogásközlés ne tartalmazta volna a megtámadott határozatban velük szemben megállapított valamennyi körülményt. A felperesek annak előadására szorítkoznak, hogy a közigazgatási eljárás megindítására való figyelmeztetésnek a Bizottság részéről történő elmaradása hátrányos helyzetbe hozta őket azon vállalkozásokhoz képest, amelyek a Bizottság vizsgálatának tárgyát képezték.
- 178 Márpedig a Bíróság már megállapította, hogy amennyiben egy kifogásközlés címzettjének lehetősége van a Bizottság által a kifogásközlésben állított tények és körülmények valóságtartalmával és relevanciájával kapcsolatos álláspontjának ismertetésére a közigazgatási eljárás kontradiktórius szakaszán, a Bizottság – a fellebbező állításával ellentétben – főszabály szerint nem köteles ehhez a címzetthez vizsgálati cselekményt intézni a kifogásközlés megküldését megelőzően (a fenti 41. pontban hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 122. pontja).
- 179 Ezért a felperesek nem hivatkozhatnak megalapozottan a védelemhez való joguk megsértésére.
- 180 E megállapítást nem vonhatja kétségbe a felperesek által hivatkozott, az [EK 81. cikk] és az EGT-megállapodás 53. cikke szerinti eljárásról szóló, 2004. szeptember 3-i bizottsági határozat (a COMP/E-1/38.069. sz. ügy – rézből készült vízvezetékcsövek). Emlékeztetni kell arra, hogy a más ügyekre vonatkozó határozatok csak jelzésértékűek lehetnek, mivel az ügyek ténybeli körülményei

különböznek egymástól (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-167/04. P. sz., JCB Service kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítéletének [EBHT 2006., I-8935. o.] 201. és 205. pontját, valamint C-76/06. P. sz., Britannia Alloys & Chemicals kontra Bizottság ügyben 2007. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 2007., I-4405. o.] 60. pontját).

- 181 Hasonlóképp, a felperesek nem hivatkozhatnak megalapozottan arra a körülményre, hogy a kartellel érintett tevékenységnek a Shellre történő átruházása megnehezítette a Bizottsággal való együttműködésüket.
- 182 Mint azt a Bizottság helyesen megállapítja, a felpereseket ugyanis semmi nem akadályozta meg abban, hogy engedékenységi iránti kérelmet nyújtsanak be abban az időszakban, amelynek során a Dea Mineraloel egy gazdasági egységet alkotott velük.
- 183 Hasonlóképp, emlékeztetni kell arra, hogy az engedékenységi programnak nem az a célja, hogy a titkos kartellekben részt vevő, a bizottsági eljárás megindításáról értesülő vállalkozásoknak lehetőséget biztosítson a felelősségük pénzügyi következményei alóli mentesülésre, hanem az, hogy a fogyasztók és az európai polgárok érdekében, a kartellek résztvevőinek a kartellek feltárására való ösztönzése révén megkönnyítse az efféle praktikák felderítését. Ezért az efféle praktikákban részt vevő vállalkozások által szereshető kedvezmények nem haladhatják meg az engedékenységi program teljes hatékonyságának biztosításához szükséges szintet.
- 184 Márpedig az európai fogyasztók semmilyen érdeke nem követeli meg, hogy a Bizottság a bírság alóli mentesítés vagy a bírságcsökkentés kedvezményét nagyobb számú vállalkozásra alkalmazza, mint ami az engedékenységi program teljes hatékonyságának biztosításához szükséges, ilyen mentességben vagy csökkentésben részesítve más vállalkozásokat is azokon kívül, amelyek először szolgáltak olyan bizonyítékokkal, amelyek lehetővé teszik a Bizottságnak vizsgálatok elrendelését vagy jogsértés megállapítását.
- 185 Ezért a második jogalap harmadik részét, következésképpen pedig a második jogalapot teljes egészében el kell utasítani.

3. A felperesekkel szemben kiszabott bírság összegének számítása szempontjából figyelembe vett forgalom meghatározásával kapcsolatos harmadik jogalapról

- 186 A felperesek szerint a bírság összegének számítása során alapul veendő forgalom meghatározása során a Bizottság megsértette az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) és (3) bekezdését, amennyiben nem tartotta tiszteletben a bírság összegének meghatározására vonatkozó alapvető elveket, különösen az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét. A felperesek lényegében azt állítják, hogy a Bizottság a kartellel érintett piacokon az 1999-től 2001-ig terjedő időszakban elért forgalmak átlagát vette alapul, amelyet a Shell által szolgáltatott adatok, nem pedig a felperesek által előadott adatok alapján számított ki. A felperesek végül azt állítják, hogy a Bizottság e tekintetben megsértette az indokolási kötelezettségét.

A felperesek eladásai értékének számításával kapcsolatban a megtámadott határozat elégtelen indokolására alapított első részről

- 187 A felperesek azt állítják, hogy a Bizottság az eladásai értékének számítását illetően megsértette az indokolási kötelezettségét. Egyrészt, a megtámadott határozatból nem derül ki, hogy a Bizottság a jogsértésben való részvételnek miért az utolsó három évét választotta referencia-időszakként. Másrészt a Bizottság nem indokolja meg kellőképpen a felperesek eladásai értékét illetően a Shell által szolgáltatott adatok figyelembevételét.

- 188 E tekintetben előjáróban emlékeztetni kell arra, hogy az EK 253. cikk által megkövetelt indokolásnak meg kell felelnie az adott jogi aktus jellegének, valamint világosan és egyértelműen kell megjelenítenie az azt meghozó intézmény érvelését, oly módon, amely lehetővé teszi az érintettek számára a meghozott intézkedés igazolásának megismerését és az illetékes bíróságnak a felülvizsgálat gyakorlását (a Bíróság C-17/99. sz., Franciaország kontra Bizottság ügyben 2001. március 22-én hozott ítélete [EBHT 2001., I-2481. o.], valamint a fenti 41. pontban hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 146. pontja).
- 189 Így az egyéni határozat indokolási kötelezettségének célja a bírósági felülvizsgálat lehetővé tételén kívül az, hogy az érdekeltnek megfelelő információt nyújtson annak megállapításához, hogy a határozat esetleg tartalmaz-e olyan hibát, amely lehetővé teszi az érvényességének vitatását (lásd ebben az értelemben a C-199/99. P. sz., Corus UK kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-11177. o.] 145. pontját, valamint a fenti 102. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 462. pontját).
- 190 Főszabály szerint az érdekelttel az őt sérelmesen érintő határozat közlésével egy időben kell közölni az indokolást. Az indokolás hiányát nem teszi szabályszerűvé az a tény, hogy az érdekelt az uniós bíróságok előtti eljárás során ismeri meg a határozat indokolását (a fenti 128. pontban hivatkozott Michel kontra Parlament ügyben hozott ítélet 22. pontja; a fenti 102. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 463. pontja, valamint a fenti 41. pontban hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 149. pontja).
- 191 Állandó ítélkezési gyakorlat, hogy az indokolás követelményét az ügy körülményeire, így többek között a jogi aktus tartalmára, az előadott indokok jellegére, valamint a címzettek, illetve a jogi aktus által közvetlenül és személyükben érintett más személyek magyarázathoz jutás iránti érdekére figyelemmel kell értékelni. Nem követelmény, hogy az indokolás minden releváns ténybeli és jogi elemre kitérjen, mivel azon kérdést, hogy a jogi aktus indokolása megfelel-e az EK 253. cikk követelményeinek, nem csupán szövege, hanem összefüggései, valamint az érintett területre vonatkozó jogi szabályok összessége alapján kell eldönteni (a Bíróság C-367/95. P. sz., Bizottság kontra Sytraval és Brink's France ügyben 1998. április 2-án hozott ítéletének [EBHT 1998., I-1719. o.] 63. pontja, valamint a C-413/06. P. sz., Bertelsmann és Sony Corporation of America kontra Impala ügyben 2008. július 10-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-4951. o.] 166. és 178. pontja).
- 192 Amennyiben – a jelen ügghöz hasonlóan – az uniós versenyjog alkalmazásában hozott határozat több címzetthez szól, és a jogsértés betudhatóságának kérdését veti fel, e határozatnak megfelelő indokolást kell tartalmaznia a címzettek mindegyikére, és különösen azokra nézve, amelyeknek a határozat értelmében e jogsértés terhét viselniük kell. Így, amennyiben valamely anyavállalat felelős a leányvállalata magatartásáért, az ilyen határozatnak részletesen ki kell fejtenie azon indokokat, amelyek igazolhatják az e társasággal szemben megállapított jogsértés betudhatóságát (lásd a fenti 41. pontban hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 152. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

A jogsértésben való részvétel utolsó három évében teljesített eladások értéke átlagának választását illetően a megtámadott határozat indokolásának elégtelenségére alapított első kifogásról

- 193 Először is, a felperesek emlékeztetnek arra, hogy a 2006. évi iránymutatás szerint a releváns forgalom meghatározására vonatkozó referencia-időszak a jogsértésben való részvétel utolsó éve. A megtámadott határozat (629) és (631) preambulumbekzdése szerint ez az év az RWE csoportot illetően a 2001. évnél felelt meg. A megtámadott határozat nem teszi lehetővé a felperesek számára annak megértését, hogy a Bizottság milyen okokból választotta általános módszerként azt, hogy az egyetlen év alatt teljesített eladások értékének átlaga helyett a három év alatt teljesített eladások értékének átlagát veszi figyelembe.

- 194 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a 2006. évi iránymutatás 13. pontjának megfelelően a Bizottság a megtámadott határozat (629) preambulumbekzdésében jelezte, hogy a kiszabásra kerülő bírság alapösszegének meghatározásához rendszerint a vállalkozásnak a jogsértésben való részvétele utolsó teljes üzleti évében a kartellel érintett piacon teljesített eladásait veszi figyelembe.
- 195 A megtámadott határozat (632) és (633) preambulumbekzdésében a Bizottság felidézte az ExxonMobil és a MOL által arra alapított érveket, hogy az Unió bővítései, különösen pedig a 2004. évi bővítés több résztvevő eladásainak értékére erőteljes hatást gyakorolt. Hozzá kell tenni, hogy e tekintetben még a felperesek is jelezték a kifogásközlésre adott válaszukban, hogy véleményük szerint csak azon eladások értékét kellene figyelembe venni, amelyeket a Dea Mineraloel a 2004. május 1-jét megelőzően az Uniót alkotó tizenöt tagállamban teljesített. A Bizottság a megtámadott határozat (634) preambulumbekzdésében ezen érvekre a következő választ adta:
- „A Bizottság elismeri, hogy a 2004. év az Európai Unió májusi bővítése folytán kivételes évnek minősül. A Bizottság úgy ítéli helyénvalónak, hogy a bírság számítása során ne csupán a 2004. évben teljesített eladások értékét vegye figyelembe, hanem a jogalany jogsértésben való részvételének utolsó három üzleti évében teljesített eladások értékéből induljon ki.”
- 196 Ezért a megtámadott határozatból világosan kiderül, hogy a Bizottság milyen okból vette figyelembe a jogsértésben való részvétel utolsó teljes üzleti éve alatt teljesített eladások értékének átlaga helyett a részvétel utolsó három éve alatt teljesített eladások értékének átlagát.
- 197 Másodsor, a felperesek ugyanakkor azt állítják, hogy a Bizottság nem indokolta meg azt a választását, hogy az 1999 és 2001 közötti időszakban általuk teljesített eladások értékét vegye figyelembe, ahelyett hogy az egyedül a 2001. év során teljesített eladások értékéből induljon ki. Ráadásul a Bizottság elutasította a felperesek azon érvét, amely szerint – épp ellenkezőleg – a Dea Mineraloel jogsértésének teljes időtartama alatt, vagyis az 1992–1993. és a 2000–2001. évek során elért forgalomból kellett volna kiindulni (a megtámadott határozat (639) preambulumbekzdése). A Bizottság ugyanakkor semmilyen módon nem magyarázta meg, hogy e referencia-időszak választása helyett miért az 1999–2001. évek átlagos üzleti forgalmát vette alapul.
- 198 E tekintetben emlékeztetni kell a fenti 191. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatra, amely szerint az indokolást az ügy körülményeire, így többek között a jogi aktus tartalmára, az előadott indokok jellegére, valamint a címzettek, illetve a jogi aktus által közvetlenül és személyükben érintett más személyek magyarázathoz jutás iránti érdekére figyelemmel kell értékelni. Nem követelmény, hogy az indokolás minden releváns ténybeli és jogi elemre kitérjen, mivel azon kérdést, hogy a jogi aktus indokolása megfelel-e az EK 253. cikk követelményeinek, nem csupán szövege, hanem összefüggései, valamint az érintett területre vonatkozó jogi szabályok összessége alapján kell eldönteni.
- 199 Ezenkívül, egyrészt emlékeztetni kell arra, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint a Bizottságnak úgy kell behatárolnia a figyelembe veendő időszakot, hogy a rendelkezésre álló forgalmakat, amennyire csak lehetséges, össze lehessen egymással hasonlítani (a Törvényszék T-319/94. sz., Fiskeby Board kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1331. o.] 42. pontja). Másrészt meg kell állapítani, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban minden egyes felelősségre vont vállalkozás esetében következetesen a kartellben való részvétel utolsó három éve alatt teljesített eladások értékét vette figyelembe, összhangban a megtámadott határozat (634) preambulumbekzdésében általa lefektetett módszerrel.
- 200 Következésképpen a megtámadott határozat – egészében és összefüggéseiben, az érintett területre vonatkozó jogi szabályok összessége alapján értelmezve – lehetővé tette azon okok megértését, amelyek alapján a Bizottság a felperesekre vonatkozó referencia-időszakként az egyedüli 2001. év helyett az 1999-től 2001-ig terjedő időszakot vette alapul. Így az ezzel kapcsolatos indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó kifogást el kell utasítani.

Az eladások értékének meghatározását illetően a megtámadott határozat indokolásának elégtelenségére alapított második kifogásról

201 A felperesek azt állítják, hogy a megtámadott határozat indokolása nem tette lehetővé számukra annak ellenőrzését, hogy a Bizottság pontosan határozta-e meg az 1999-től 2001-ig terjedő időszakra vonatkozó eladásaik értékét.

202 A felpereseknek a megtámadott határozat indokolásából kiindulva nem állt módjukban ellenőrizni, hogy a Bizottság helyesen határozta-e meg az 1999-től 2001-ig terjedő időszakban elért átlagos forgalmat. A Bizottság láthatóan a Shell adataira támaszkodott azon álláspontja folytán, amely szerint az RWE a 2001. év vonatkozásában nem szolgálhatott a paraffinviasz és a gacs szerint rendszerezett forgalmi adatokkal. A megtámadott határozat (628) preambulumbekzdése szerint a Shell csoport által szolgáltatott adatok megfeleltek a felperesek által jelzett összeladási adatoknak. A felperesek ugyanakkor azt állítják, hogy nem állt módjukban ellenőrizni e megállapítást, mivel a Shell által szolgáltatott forgalmi adatokat a közigazgatási eljárás során nem tették számukra hozzáférhetővé. Mindenesetre a felperesek adatai szerint a korábbi Dea Mineraloel „paraffinviaszok” tevékenysége az 1998–1999-től 2000–2001-ig terjedő üzleti évek során átlagosan hozzávetőleg 18,2 millió euró mértékű értékesítésekből származó bevételeket eredményezett. Ez az adat a Bizottság becslésénél hozzávetőleg 280 000 euróval alacsonyabb.

203 Emlékeztetni kell arra, hogy a megtámadott határozat (59) preambulumbekzdése szerint:

„[A]z [RWE csoport] EGT-n belüli paraffinviasz-eladásainak éves átlagos értéke a Shell szerint az 1999-től 2001-ig terjedő években 13 785 353 euró volt. Az EGT-n belüli gacseldások éves átlagos értéke a Shell szerint az 1999-től 2001-ig terjedő években 4 670 083 euró volt.”

204 A megtámadott határozat (628) preambulumbekzdése szerint:

„[A] Bizottság a számítás során a vállalkozások által szolgáltatott adatokat használta fel. Mivel az RWE-nek nem állt módjában termékenként közölni a 2001-re vonatkozó eladások értékét, a Bizottság e tekintetben a Shell által közölt információkat használta, amelyek úgy tűnik, megfelelnek azon összeladási adatoknak, amelyeket az RWE közölni tudott.”

205 E tekintetben már megállapítást nyert, hogy a versenyjog megsértéséért kiszabott bírságok meghatározását illetően a Bizottság teljesítette az indokolási kötelezettségét, amikor a határozatában megjelölte a mérlegelendő tényezőket, amelyek lehetővé tették az elkövetett jogsértés súlyának és időtartamának értékelését, anélkül hogy köteles lett volna azokat részletesebben kifejteni, illetve a bírság összegének számítási módjával kapcsolatos számszerű tényezőket feltüntetni (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-279/98. P. sz., Cascades kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-9693. o.] 38–47. pontját, valamint a Törvényszék T-191/98., T-212/98-T-214/98. sz., Atlantic Container Line és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-3275. o.] 1532. pontját). A bírságkiszabási móddal kapcsolatos számszerű adatok feltüntetése – még ha hasznosak is ezen adatok – nem nélkülözhetetlen az indokolási kötelezettség teljesítéséhez (a Bíróság C-182/99. P. sz., Salzgitter kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-10761. o.] 75. pontját, valamint a Törvényszék T-68/04. sz., SGL Carbon kontra Bizottság ügyben 2008. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 2008., II-10761. o.] 31. pontját).

206 Ezenkívül meg kell állapítani, hogy a felperesek a Bizottság tájékoztatáskérésére 2008. január 31-én adott válaszukban azt állították, hogy a 2001–2002. üzleti évre vonatkozóan nem tudtak adatokat csatolni. Márpedig az említett adatok hiányában nem lehetett meghatározni az eladásoknak a 2001. naptári évre vonatkozó, a Bizottság által a megtámadott határozatban következetesen figyelembe vett értékét. Hasonlóképp, a felperesek ugyanezen válaszban azt állították, hogy a korábbi üzleti évekre vonatkozóan nem tudtak külön-külön adatokkal szolgálni a paraffinviaszokról és a gacsról. Márpedig a

bírság összegének számításához ilyen rendszerezett adatokra volt szükség, tekintettel arra, hogy a jogsértés súlya címén alkalmazott együttható a termékek e két csoportja esetében eltérő, vagyis a paraffinviaszok esetében 18%, a gacs esetében pedig 15% volt.

- 207 Végül meg kell állapítani, hogy a felperesek a Bizottság tájékoztatáskérésére 2008. március 5-én adott válaszukban jelezték, hogy korábban kapcsolatban léptek a Shell-lel annak érdekében, hogy tájékozódjanak a Shell rendelkezésre álló eladási adatairól, továbbá tudomásuk volt arról, hogy a Shell már a Bizottság rendelkezésére bocsátotta a 2001–2002. üzleti évre vonatkozó eladási adatokat. A felperesek utaltak a Shell által ezen üzleti év vonatkozásában csatolt adatokra, elismerve, hogy az RWE csoport tekintetében nem voltak ilyen megbízható és elérhető adatok.
- 208 Ezért meg kell állapítani, hogy a kifogásközlésre adott választ követő levélváltás során a felperesek nem vitatták azt, hogy a Bizottság a Shell által szolgáltatott eladási adatokat használta fel, hanem épp ellenkezőleg, ösztönözték a Bizottságot arra, hogy a 2001–2002. üzleti év vonatkozásában ezen adatokat használja fel.
- 209 Az eddigiekre tekintettel meg kell állapítani, hogy a megtámadott határozat – egészében és összefüggéseiben, különösen a felperesek és a Bizottság közötti levélváltásra tekintettel és az érintett területre vonatkozó jogi szabályok összessége alapján értelmezve – lehetővé tette azon okok megértését, amelyek alapján a Bizottság a Shell által szolgáltatott adatokat használta fel.
- 210 Ami a felperesek azon érvét illeti, amely szerint a megtámadott határozat nem tette lehetővé a Shell által az eladási adatoknak a paraffinviaszok és a gacs közötti felosztása során követett módszer megértését, meg kell jegyezni, hogy a Bizottság teljesítette az indokolási kötelezettségét, amikor a határozatában megjelölte a mérlegelendő tényezőket, amelyek lehetővé tették az elkövetett jogsértés súlyának és időtartamának értékelését, anélkül hogy köteles lett volna azokat részletesebben kifejteni, illetve a bírság összegének számítási módjával kapcsolatos számszerű tényezőket feltüntetni (lásd a fenti 205. pontban hivatkozott ítélezési gyakorlatot).
- 211 Másfelől a Bizottság a felperesek által a közigazgatási eljárás során adott tájékoztatások alapján megalapozottan feltételezhette, hogy a Shell által szolgáltatott adatokat a felperesek nem vitatják, figyelembe véve a két csoport közötti kapcsolatfelvételekkel kapcsolatos utalást, valamint azt, hogy a felperesek még hivatkoztak is a Shell által szolgáltatott adatokra. Márpedig, tekintettel arra, hogy nem áll fenn az összes releváns ténybeli és jogi elem megjelölésének általános kötelezettsége, továbbá arra a körülményre, hogy az indokolási kötelezettség terjedelme többek között a megtámadott jogi aktus elfogadásának hátterétől függ, a Bizottság megalapozottan járt el, amikor a megtámadott határozatban nem folytatott le részletes elemzést a Shell által szolgáltatott adatokra vonatkozóan, figyelembe véve különösen azt, hogy a felperesek tájékoztatásokat nyújtottak a Shell-lel e tekintetben történő kapcsolatfelvételekről, valamint azt, hogy a felperesek utaltak a Shell birtokában lévő adatok egy részére.
- 212 Végeredményben a felperesek a Törvényszék írásban feltett kérdésére adott válaszként előadták, hogy 2008. január 25-én a Shell ténylegesen a rendelkezésükre bocsátott a forgalommal kapcsolatos, ugyanazon adatbázisból származó adatokat, mint amelyből a Shell által a Bizottsággal közölt adatok származtak. Önmagában az, hogy a Shelltől beszerzett adatok nem naptári évekre, hanem az egyes évek szerint július elejétől június végéig tartó üzleti évekre utalnak, nem akadályozhatta meg a felpereseket abban, hogy megértsék a Bizottság által alkalmazott számítási módszert, mivel a megtámadott határozat pontosan megjelölte, hogy az eladások értékét a Bizottság a naptári évekre vonatkozó adatok alapján számította. Ezért a felperesek a megtámadott határozat és az elfogadásának összefüggései alapján megérthették, hogy a Bizottság a pénzügyi évekre vonatkozó adatokat hozzáigazította a naptári évek figyelembevételéből álló módszeréhez.
- 213 Ennélfogva a harmadik jogalap első részét el kell utasítani.

A felperesekkel szemben kiszabott bírság összegének meghatározása során az arányosság elve és az 1/2003 rendelet megsértésére alapított második részből

A referencia-időszak (az 1999-től 2001-ig terjedő naptári évek) kiválasztásáról

- 214 A felperesek azt állítják, hogy a velük szemben kiszabott bírság összege a jogsértés súlyához képest aránytalan, mivel az eladásai értéke a Bizottság által választott referencia-időszak (1999–2001) során lényegesen magasabb volt, mint az ezt megelőző (1992–1998) és az ezt követő időszak (2002–2004) során. A bírságnak az eladások így meghatározott értékéből kiindulva számított összege nem tükrözi a felperesek által elkövetett jogsértés súlyát, mivel a referencia-időszak során teljesített eladások értéke az egész jogsértési időszak szempontjából nem reprezentatív. Ezért a felperesek szerint a Bizottság megsértette az 1/2003 rendelet 23. cikkét és az arányosság elvét.
- 215 A felperesek szerint annak érdekében, hogy jobban tükrözze a jogsértés súlyát, a Bizottságnak így azon eladások értékének átlagát kellett volna figyelembe vennie, amelyeket a felperesek a kartellel érintett piacokon a jogsértésben való részvételük egész időtartama alatt teljesítettek. Ha a Bizottság az 1992–1993-tól 2000–2001-ig terjedő üzleti évek során átlagosan elért üzleti forgalomból indult volna ki, az az egyéb tényezők változatlanul hagyása mellett a felperesekkel szemben kiszabott 37 440 000 euró helyett 30,95 millió euró összegű bírságot eredményezett volna.
- 216 Az ítélkezési gyakorlat szerint az arányosság elve megköveteli, hogy az intézmények aktusai ne haladják meg a szóban forgó szabályozás által kitűzött, jogos cél elérésére alkalmas és ahhoz szükséges mértéket, így amennyiben több alkalmas intézkedés kínálkozik, a kevésbé kényszerítő intézkedéshez kell folyamodni, és az okozott hátrányok a kitűzött célokhoz képest nem lehetnek aránytalanul nagyok (a Bíróság C-331/88. sz., Fedesa és társai ügyben 1990. november 13-án hozott ítéletének [EBHT 1990., I-4023. o.] 13. pontja, valamint a C-180/96. sz., Egyesült Királyság kontra Bizottság ügyben 1998. május 5-én hozott ítéletének [EBHT 1998., I-2265. o.] 96. pontja; a Törvényszék T-30/05. sz., Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben 2007. szeptember 12-én hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 223. pontja).
- 217 A versenyszabályok megsértésének szankcionálása érdekében a Bizottság által indított eljárások során ennek az elvnek az alkalmazása azt jelenti, hogy a bírságok nem haladhatják meg a kitűzött célokhoz, vagyis e szabályok tiszteletben tartásához szükséges mértéket, továbbá a valamely vállalkozásra versenyjogi jogsértés címén kiszabott bírság összegének arányban kell állnia az összességében értékelt jogsértéssel, és különösen figyelembe kell vennie annak súlyát és időtartamát (lásd ebben az értelemben a fenti 216. pontban hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 223. és 224. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Különösen, az arányosság elve azzal jár, hogy a Bizottságnak a jogsértés súlyának értékelése során figyelembe vett tényezőkkel arányosan kell meghatároznia a bírság összegét, és hogy e tényezőket egységes és objektíven igazolható módon kell alkalmaznia (a Törvényszék T-43/02. sz., Jungbunzlauer kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3435. o.] 226–228. pontja, valamint a T-446/05. sz., Amann & Söhne és Cousin Filterie kontra Bizottság ügyben 2010. április 28-án hozott ítéletének [EBHT 2010., II-1255. o.] 171. pontja).
- 218 Ezenkívül a referencia-időszak megválasztását illetően az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a Bizottság köteles olyan számítási módszert választani, amely a jogsértés elkövetése idején fennálló valós gazdasági helyzet alapján teszi lehetővé az egyes érintett vállalatok méretének és gazdasági jelentőségének, valamint az általuk elkövetett jogsértés terjedelmének figyelembevételét. Ezen túlmenően úgy kell a figyelembe veendő időszakot meghatározni, hogy az így kapott üzleti forgalom, vagy adott esetben a piaci részesedések a lehető legjobban összehasonlíthatók legyenek. Ebből következően a referenciaévnak nem kell szükségszerűen a jogsértés időtartama utolsó teljes évének lennie (a Törvényszék T-11/06. sz., Romana Tabacchi kontra Bizottság ügyben 2011. október 5-én

hozott ítéletének [EBHT 2011., II-6681. o.] 177. pontja; lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-26/06. sz., Trioplast Wittenheim kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 81. és 82. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot is).

- 219 Ebből következik, hogy az adott vállalkozás csak akkor követelheti, hogy a Bizottság rá nézve attól eltérő időszakot vegyen figyelembe, mint amelyet általában meghatározott, ha bizonyítja, hogy az utóbbi időszak alatt általa elért forgalom sajátos okokból nem jelzi sem valós méretét, sem gazdasági erejét, sem pedig az általa elkövetett jogsértés terjedelmét (a Törvényszék fenti 199. pontban hivatkozott Fiskeby Board kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 42. pontja, valamint a T-175/05. sz., Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 30-án hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 142. pontja).
- 220 Először is meg kell állapítani, hogy a Bizottság, azáltal hogy a jogsértésben érintett egyes vállalkozások részvétele utolsó három évének átlagát vette alapul, olyan referencia-időszakot választott, amely összességében megfelel a fenti 216. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat által lefektetett azon követelménynek, hogy a figyelembe veendő időszakot úgy kell meghatározni, hogy az így kapott adatok a lehető legjobban összehasonlíthatók legyenek.
- 221 Másodsor, a felperesek nem bizonyították, hogy az említett utóbbi időszak alatt általuk elért forgalom sajátos okokból nem jelzi sem valós méretüket, sem gazdasági erejüket, sem pedig az általuk elkövetett jogsértés terjedelmét.
- 222 Jóllehet ugyanis igaz, hogy az 1999-től 2001-ig terjedő évek során az eladások releváns értékének átlaga magasabb volt a korábbi részvételi évek éves adatainál, a keresetlevél 130. pontjából kitűnik, hogy ez alapvetően annak a körülménynek tudható be, hogy a kartellel érintett piacokon a felperesek által elért forgalom a jogsértésben való részvétel időszaka alatt folyamatosan növekedett. Márpedig e növekedés olyan kartell tipikus folyománya, amelynek egyik fő célja az érintett termékek árainak növelése. Hasonlóképp, e növekedés – legalábbis részben – olyan általános tényezőkből is származhat, mint az infláció, vagy az a körülmény, hogy a szóban forgó termékek alapanyagai a világpiacon szintén növekvő tendenciát mutattak, ami a jelen esetben így volt, amennyiben a Bizottság által szolgáltatott adatok szerint a nyersolaj ára 1992 és 2001 között jelentősen emelkedett.
- 223 Végeredményben a felperesek nem említenek semmi olyan rendkívüli körülményt, amely az 1992-től 2001-ig terjedő időszakban az eladásaik értékének növekedését okozhatta volna. Másfelől meg kell jegyezni, hogy az említett növekedés tendenciózus, továbbá szoros összefüggést mutat a nyersolaj árával.
- 224 Hasonlóképp, a felperesek nem támaszkodhatnak megalapozottan arra, hogy a referencia-időszakban általuk teljesített eladások értékének éves átlaga magasabb volt, mint a 2002 és 2004 közötti időszakban. Ez utóbbi időszak során ugyanis – 2002 első felétől eltekintve – a jogsértésben közvetlenül érintett társaság már nem állt a felperesek tulajdonában. Ezért a Shell Deutschland Oil eladásai értékének a Dea Mineraloel eladási értékéhez képest történő csökkenése nem áll semmilyen kapcsolatban a felperesek üzletpolitikájával, vagyis e csökkenésre nem lehet a felperesek érdekében hivatkozni.
- 225 Következésképpen a felperesek nem bizonyították, hogy a referencia-időszak alatt általuk teljesített eladások értéke sajátos okokból nem jelzi sem valós méretüket, sem gazdasági erejüket, sem pedig az általuk elkövetett jogsértés terjedelmét.
- 226 Mivel a referencia-időszak Bizottság általi megválasztása megfelel az ítélkezési gyakorlatban meghatározott követelményeknek, a felperesek által az 1993–1994. üzleti év adatainak rekonstruálásával kapcsolatos lehetőségre vonatkozóan előadott érveket hatástalanként el kell utasítani.

227 Az eddigiekre tekintettel meg kell állapítani, hogy a Bizottság nem sértette meg az 1/2003 rendelet 23. cikkének (3) bekezdését, sem pedig az arányosság elvét, amikor számítási alapként a felperesek 1999-től 2001-ig terjedő időszakban teljesített eladásainak átlagos éves értékét vette figyelembe.

228 Mindazonáltal a Törvényszék a korlátlan felülvizsgálati jogkörének gyakorlása keretében úgy ítéli meg, hogy a referencia-időszak felperesekkel szembeni megválasztását indokolja az ügy összes ténybeli és jogi körülménye.

A Shell által szolgáltatott adatok figyelembevételéről

229 Második kifogásukban a felperesek azt állítják, hogy a Bizottság az eladások értékeit illetően a Shell által szolgáltatott adatokra, nem pedig a felperesek által csatolt adatokra támaszkodott.

230 Előjáróban emlékeztetni kell arra, hogy a 2006. évi iránymutatás 15. és 16. pontja szerint a Bizottság a vállalkozások esetében az eladások értékének megállapításához az adott vállalkozás rendelkezésre álló legalkalmasabb adatait fogja felhasználni. Amennyiben a vállalkozás által rendelkezésre bocsátott adatok nem teljesek vagy megbízhatatlanok, a Bizottság a kapott részleges adatállomány vagy az általa relevánsnak és megfelelőnek ítélt egyéb információk alapján határozhatja meg az eladások értékét.

231 E tekintetben először is meg kell állapítani, hogy a közigazgatási eljárás során a felperesek több alkalommal előadták, hogy a 2001–2002. üzleti évre vonatkozóan nem állt módjukban adatokat csatolni. Márpedig ezen üzleti év első fele a 2001. naptári évet érintette, amely részét képezte a Bizottság által figyelembe vett referencia-időszaknak (az 1999–2001. naptári éveknek).

232 Továbbá a felperesek a Bizottság tájékoztatáskéréseire adott válaszként több alkalommal előadták, hogy nem tudtak termékcsoportok szerint rendszerezett forgalmi adatokkal szolgálni. Márpedig, mivel a jogsértés súlya címén a Bizottság által alkalmazott együttthatók a paraffinviaszok és a gacs esetében eltérők voltak, a rendszerezett adatok elengedhetetlenek lettek volna a bírságok összegének számításához (lásd a fenti 206. pontot).

233 Ezért a felperesek által szolgáltatott adatok nem voltak teljesek, vagyis a Bizottságnak egyéb adatokat kellett felhasználnia ahhoz, hogy a felperesekkel szemben kiszabandó bírság összegét kiszámíthassa.

234 Másodszor, a Shell által a Bizottság tájékoztatáskérésére adott, 2008. január 31-i válaszból kitűnik, hogy a Shell által csatolt adatok következetesek és teljes körűek voltak, továbbá önmagukban elegendők voltak a Bizottság számításának elvégzéséhez.

235 Harmadszor, emlékeztetni kell arra (lásd a fenti 207. és 208. pontot), hogy a felperesek a Bizottság tájékoztatáskérésére 2008. március 5-én adott válaszukban jelezték, hogy korábban kapcsolatban léptek a Shell-lel annak érdekében, hogy tájékozódjanak a Shell rendelkezésre álló eladási adatairól, továbbá tudomásuk volt arról, hogy a Shell már a Bizottság rendelkezésére bocsátotta a 2001–2002. üzleti évre vonatkozó eladási adatokat. A felperesek utaltak a Shell által ezen üzleti év vonatkozásában csatolt adatokra, elismerve, hogy az RWE csoport tekintetében nem voltak ilyen megbízható és elérhető adatok.

236 Negyedszer, a felperesek nem állítják kifejezetten, hogy az eladásoknak az 1999–2001. naptári évek tekintetében a paraffinviaszokat és a gacsot illetően a Bizottság által figyelembe vett értéke téves lenne. A felperesek annak kijelentésére szorítkoznak, hogy a korábbi Dea Mineraloel „paraffinviaszok” tevékenysége az 1998–1999-től 2000–2001-ig terjedő üzleti évek során átlagosan hozzávetőleg 18,2 millió euró mértékű értékesítésekből származó bevételeket eredményezett, ez az adat pedig a Bizottság becslésénél hozzávetőleg 280 000 euróval alacsonyabb. Márpedig ez az érv nem alkalmas annak bizonyítására, hogy a Bizottság hibát követett volna el, mivel a felperesek által közölt adatok az 1998–1999-től 2000–2001-ig terjedő üzleti évekre, nem pedig a Bizottság által a megtámadott

határozatban következetesen figyelembe vett naptári évekre vonatkoznak. Ezenkívül a felperesek által a keresetlevél 130. pontjában közölt adatokból kitűnik, hogy az 1998–1999. üzleti évben a paraffinviaszok eladásainak értéke 16 304 000 euró, míg az 1999–2000. üzleti évben ez az adat 19 543 000 euró volt. A 2000–2001. üzleti évben a paraffinviaszok eladásainak értéke 18 677 000 euró volt. Hihetőnek tűnik tehát, hogy a 280 000 euró eltérés annak volt a következménye, hogy a felperesek által választott időszak magában foglalta az 1998. év második felét is, amikor az eladások értéke alacsonyabb volt a 2001. év második felében teljesített eladások értékénél, amely időszakot ugyanakkor a felperesek számítása nem foglalta magában.

- 237 Ötödször, a felperesek megalapozottan nem kifogásolhatják a Bizottsággal szemben, hogy a Shell által szolgáltatott adatokat nem egészítette ki a felperesek töredékes adataival és becsléseivel. Ha ugyanis a Bizottságnak teljes körű, következetes és megbízható, olyan forrásból származó adatok állnak rendelkezésére, amelyre az adatok egy részét illetően maguk a felperesek is utalnak, a Bizottság nem kötelezhető arra, hogy ezeket az adatokat más forrásból származó olyan adatokkal kombinálja, amelyeket eltérő módszer alapján számítottak, és amelyeknek az összeegyeztethetősége így nem biztos.
- 238 Következésképpen el kell utasítani a felperesek arra alapított kifogását, hogy a Bizottság az eladások értékére vonatkozóan a Shell által szolgáltatott adatokat vette figyelembe.
- 239 Ezért a harmadik jogalap második részét el kell utasítani.

Az egyenlő bánásmód elve és a 2006. évi iránymutatás megsértésére alapított harmadik részről

- 240 A felperesek megjegyzik, hogy a Bizottság a velük szemben kiszabott bírság alapösszegének meghatározása során az 1999–2001. évek átlagos forgalmából indult ki, miközben a Shell esetében a paraffinviaszok vonatkozásában a 2002–2004. évek átlagát, a gacs vonatkozásában pedig a 2001–2003. évek átlagát vette figyelembe. E számításbeli eltérés azzal a következménnyel járt, hogy a Bizottság két szempontból is megsértette az egyenlő bánásmód elvét.
- 241 Egyrészt, a felperesek emlékeztetnek arra, hogy őket a Dea Mineraloel és a Shell & Dea Oil által az 1992. szeptember 3-tól 2002. június 30-ig terjedő időszak során elkövetett jogsértésért nyilvánították felelősnek. A Shellt az említett jogsértésért ugyanezen időszak tekintetében vonták felelősségre, ezenkívül pedig azért a jogsértésért is felelősnek nyilvánították, amelyet a Shell & Dea Oil jogutódjainak minősülő társaságok az összesen 1992. szeptember 3-tól 2005. március 17-ig terjedő időszakban követtek el. A referencia-időszak eltérése folytán azonban a bírságnak a Shell esetében kiszámított alapösszege alacsonyabb volt az RWE esetében megállapított összegnél, még annak ellenére is, hogy a Shell esetében a kartellben való részvétel időszaka majdnem három évvel hosszabb volt. A felperesek szerint a bírság alapösszegének ilyen meghatározása „hátrányosan megkülönböztető”.
- 242 Másrészt a felperesek és a Shell között a Shell & Dea Oil-lal szembeni kölcsönös kötelezettségvállalásuk időszaka, vagyis a 2002. január 2-től június 30-ig terjedő időszak során alkalmazott egyenlőtlen bánásmód nyilvánvaló is. A bírságnak a felperesekkel szemben ezen időszak vonatkozásában időarányosan alkalmazott alapösszege 1,6 millió euró volt. A Shell esetében ez 1,2 millió euróval kevesebb volt, miközben a Shell-lel szemben a Bizottság a Shell & Dea Oil által elkövetett ugyanazon jogsértés miatt, egyetemlegesen szabott ki bírságot, mint ez a megtámadott határozat (530) preambulumbekzdéséből is kitűnik.
- 243 A felperesek szerint, ha a Bizottság – úgy, mint a Shell esetében – velük szemben is a paraffinviaszokat illetően a 2002–2004. évek átlagos forgalmából, a gacsot illetően pedig a 2001–2003. évek átlagos forgalmából kiindulva határozta volna meg a bírság alapösszegét, akkor hozzávetőleg 24,93 millió euró összeget, az egyéb tényezők változatlanul hagyása mellett pedig 29,92 millió euró összegű bírságot kapott volna. Ez nagyjából megfelel a bírság azon összegének, amelyet az 1992–1993-tól 2000–2001-ig

terjedő üzleti évek átlagos forgalmából kiindulva végzett számítás eredményez. Ezért a 2006. évi iránymutatásnak és az egyenlő bánásmód elvének csak az felel meg, ha a Bizottság a releváns forgalmat az 1992–1993-tól 2000–2001-ig terjedő működési évek átlagos forgalmából kiindulva határozza meg.

- 244 Először is, a felperesek arra alapított általános kifogását illetően, hogy a Bizottság referencia-időszakot alkalmazott, ahelyett hogy az alapösszeget az eladásoknak a jogsértés egyes éveire vonatkozó értékeiből kiindulva számította volna ki, utalni kell a fenti 216–225. pontban kifejtett megfontolásokra. Ezekből kitűnik, hogy a Bizottság megalapozottan járt el, amikor az eladások értékét olyan referencia-időszak alapján határozta meg, amely a lehető legjobban összehasonlíthatóvá teszi az összes érintett vállalkozásra vonatkozó adatokat, hacsak valamely vállalkozás nem bizonyítja, hogy a referencia-időszak során általa teljesített eladások értéke sajátos okokból nem jelzi sem valós méretét, sem gazdasági erejét, sem pedig az általa elkövetett jogsértés terjedelmét. Márpedig a felperesek nem bizonyították, hogy a jelen esetben ez lett volna a helyzet.
- 245 Másodsor, a Shell & Dea Oil közös vállalkozás létezésének időszakát illetően nem kell megvizsgálni az egyenlő bánásmód elvének megsértését, mivel a Bizottság a megtámadott határozatban nem gyűjtött össze elegendő adatot ahhoz, hogy a közös vállalkozás magatartásáért való felelősséget a felpereseknek tudja be (lásd a fenti 130. pontot).
- 246 Harmadszor, meg kell vizsgálni a felperesek arra alapított kifogását, hogy még ha a bíráságnak a Shell esetében kiszámított alapösszege ugyanazon társaság által elkövetett ugyanazon jogsértésen is alapult, mint a felperesek esetében, és még ha a Shell jogsértésben való részvétele hosszabb is volt a felperesek részvételénél, a bíráságnak a Shell esetében kiszámított alapösszege alacsonyabb (30 millió euró) volt a felperesek esetében kiszámított összegnél (31,2 millió eurónál).
- 247 Emlékeztetni kell arra, hogy azt, hogy a bíráságnak a felperesekkel szemben megállapított alapösszege magasabb volt a Shell-lel szemben megállapított alapösszegnél, egyedül az a körülmény magyarázza, hogy a referencia-időszak eltérő volt. A Shell Deutschland Oil által a paraffinviaszokat illetően a 2002-től 2004-ig terjedő időszakban, a gacsot illetően pedig a 2001-től 2003-ig terjedő időszakban teljesített eladások éves átlagos értéke alacsonyabb volt, mint a Dea Mineraloel által az 1999-től 2001-ig terjedő időszakban teljesített eladások éves átlagos értéke.
- 248 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bizottság a bírások összegének meghatározása során köteles tiszteletben tartani az egyenlő bánásmód elvét, amely szerint hasonló helyzeteket nem lehet eltérő módon, eltérő helyzeteket pedig nem lehet ugyanolyan módon kezelni, kivéve ha e bánásmód objektíve igazolt (a Törvényszék T-236/01., T-239/01., T-244/01-T-246/01., T-251/01. és T-252/01. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. április 29-én hozott ítéletének [EBHT 2004., II-1181. o.] 219. pontja).
- 249 Vitathatatlan, hogy a Bíróság egyrészt úgy ítélte meg, hogy az ugyanabban a jogsértésben részt vevő valamennyi vállalkozás tekintetében közös referenciaév alkalmazása biztosítékot nyújt az egyes vállalkozások számára, hogy a többi vállalkozással azonos bánásmódban részesüljenek, mivel a szankciók meghatározása egységesen történik, másrészt pedig hogy a jogsértéssel érintett időszak részét képező referenciaév alkalmazása lehetővé teszi az elkövetett jogsértés terjedelmének az ezen időszak során fennálló gazdasági valóság alapján való értékelését (a Bíróság C-196/99. P. sz., Aristrain kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-11005. o.] 129. pontja).
- 250 Ugyanakkor a fentiekből nem következik, hogy a közös referencia-időszak megválasztása lenne a szankciók egyenlő bánásmód elvével összhangban történő meghatározásának egyetlen eszköze. Így különösen a Bizottság jogszerűen veheti figyelembe azt a tényt, hogy egy adott vállalkozás esetében a közös referenciaév kívül esik a vele szemben megállapított jogsértéssel érintett időszakon, így nem

tekinthető jelzésértékűnek a jogsértés során fennálló egyedi súlyára nézve, ezért a Bizottság a közös referenciaévtől eltérő évre vonatkozó forgalmát is figyelembe veheti azzal a feltétellel, hogy a bírság alapösszegének a kartell különböző tagjaival szembeni számítása koherens és objektív módon indokolt.

- 251 Márpedig a jelen ügyben azáltal, hogy a jogsértésben való részvétel utolsó három évében teljesített eladások értékének éves átlagát vette figyelembe, a Bizottság objektív módon egységes kritériumot alkalmazott a kartell valamennyi tagjára, pontosan azzal a céllal, hogy tiszteletben tartsa a résztvevők közötti egyenlő bánásmódot.
- 252 Ezenkívül meg kell állapítani, hogy a 2002-től 2004-ig terjedő időszakban következett be az eladások értékének az a csökkenése, amelynek eredményeképpen a bírságnak a Shell-lel szemben megállapított alapösszege alacsonyabb volt, mint az RWE-vel szemben megállapított alapösszeg. Az említett időszak első hat hónapját illetően az RWE által a Shell & Dea Oil feletti meghatározó befolyás tényleges gyakorlása nem nyert bizonyítást. A fennmaradó két év és kilenc hónap vonatkozásában nem vitatott, hogy a Shell Deutschland Oil és a Shell Deutschland Schmierstoff az RWE-től teljesen függetlenül működött. Ezért a Bizottság helyesen állapította meg, hogy a felperesek nem részesülhettek annak előnyeiben, hogy a Shellnek a kartellben való közreműködése elvesztette gazdasági jelentőségét a vége felé, amikor a felperesek már nem vettek részt a kartellben, különösen annak fényében, hogy a kartellel érintett piacokon a felperesek által elért forgalom a jogsértésben való részvételük időszaka alatt folyamatosan növekedett.
- 253 Ezért meg kell állapítani, hogy az, hogy a bírságnak a felperesekkel szemben kiszámított alapösszege magasabb a Shell csoporttal szemben kiszámított alapösszegnél, kizárólag annak következménye, hogy a kartellel érintett piacokon teljesített eladások értéke a Dea Mineraloelnek a Shell általi megszerzését követően jelentősen csökkent. Ezért, mivel a felperesek a bírság összegének meghatározása kapcsán releváns szempontból a Shellhez képest eltérő helyzetben voltak, az egyenlőtlen bánásmódra alapított kifogásukat el kell utasítani.
- 254 Mindazonáltal a Törvényszék a korlátlan felülvizsgálati jogkörének gyakorlása keretében úgy ítéli meg, hogy a Bizottság által megállapított alapösszeg helyesen tükrözi a Dea Mineraloel által elkövetett jogsértés súlyát és időtartamát, tekintettel az ügy összes ténybeli és jogi körülményére.
- 255 Az eddigi megfontolások összességére tekintettel a harmadik jogalap harmadik részét is, következésképpen pedig a harmadik jogalapot teljes egészében el kell utasítani.

4. A korlátlan felülvizsgálat gyakorlásáról és a bírság végső összegének meghatározásáról

- 256 Emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság által elfogadott határozatok jogszerűségének vizsgálatát kiegészíti a korlátlan felülvizsgálati jogkör, amelyet az EK 229. cikknek megfelelően az 1/2003 rendelet 31. cikke ruházott az uniós bíróságra. E jogkör felruhazza a bíróságot arra, hogy a szankció jogszerűségének egyszerű felülvizsgálatán túl a Bizottság értékelését a sajátjával helyettesítse, és következésképpen a kiszabott bírság vagy kényszerítő bírság összegét törölje, csökkentse vagy növelje. A Szerződésekben előírt felülvizsgálat az Alapjogi Charta 47. cikkében szereplő hatékony bírói jogvédelem elvére vonatkozó követelményeknek megfelelően tehát magában foglalja, hogy az uniós bíróság mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból felülvizsgálatot gyakorol, és jogosult a bizonyítékokat értékelni, a megtámadott határozatot megsemmisíteni és a bírságok összegét módosítani (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-3/06. P. sz., Groupe Danone kontra Bizottság ügyben 2007. február 8-án hozott ítéletének [EBHT 2007., I-1331. o.] 60–62. pontját, valamint a Törvényszék T-368/00. sz., General Motors Nederland és Opel Nederland kontra Bizottság ügyben 2003. október 21-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-4491. o.] 181. pontját).

- 257 A Törvényszék feladata tehát, hogy korlátlan felülvizsgálati jogkörében eljárva határozata meghozatalának időpontjában értékelje, hogy a felperesre olyan bírságot szabtak-e ki, amelynek összege megfelelően tükrözi a szóban forgó jogsértés súlyát és időtartamát, hogy az említett bírságok az 1/2003 rendelet 23. cikkének (3) bekezdésében foglalt kritériumokkal arányos jelleget öltsenek (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-156/94. sz., Aristrain kontra Bizottság ügyben 1999. március 11-jén hozott ítéletének [EBHT 1999., II-645. o.] 584–586. pontját, valamint a T-220/00. sz., Cheil Jedang kontra Bizottság ügyben 2003. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-2473. o.] 93. pontját).
- 258 Hangsúlyozni kell azonban, hogy a korlátlan felülvizsgálati jogkör gyakorlása nem egyezik meg a hivatalból való felülvizsgálattal, és emlékeztetni kell arra, hogy az uniós bíróságok előtti eljárás kontradiktórius (a fenti 162. pontban hivatkozott Chalkor kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 64. pontja).
- 259 A jelen ügyben a felperesre kiszabott bírság összegének kiszámításakor a Bizottság a jogsértés súlya címén a paraffinviasz-eladások éves értékének 18%-át és a gacseladások éves értékének 15%-át vette figyelembe. Az így kapott összegeket a jogsértés időtartama miatt a paraffinviaszok vonatkozásában 10-es, a gacs vonatkozásában pedig 5-ös együtthatóval szorozta meg. Összességében, ideértve a jogsértés súlya folytán alkalmazott „belépési díjat” is, amelynek mértéke a paraffinviasz-eladások értékének szintén 18%-a, a gacseladások értékének pedig szintén 15%-a volt, a Bizottság a paraffinviasz vonatkozásában 11-es, a gacs vonatkozásában pedig 6-os szorzót alkalmazott.
- 260 Emlékeztetni kell arra, hogy a felperesek jogsértésben való részvétele a 2002. január 2-től június 30-ig terjedő időszak vonatkozásában nem nyert bizonyítást, a megtámadott határozatot pedig ezen időszakot illetően a felperesek vonatkozásában meg kell semmisíteni (lásd a fenti 130. pontot). Ezért ezen időszaknak a felperesek jogsértésben való részvételének időtartamából levonása után a Bizottság által alkalmazott szorzókat a paraffinviaszok esetében 11-ről 105-re, a gacs esetében pedig 6-ról 5,5-re kell csökkenteni.
- 261 Az így meghatározott együttható nem befolyásolja annak az új elemzésnek az eredményét, amelyet a Bizottság a Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértés felpereseknek való betudhatóságával kapcsolatban a jelen ítéletet követően adott esetben lefolytat.
- 262 Végeredményben a bírságnak az 1992. szeptember 3-tól 2002. január 2-ig terjedő időszak tekintetében kiszabott részét illetően a Törvényszék korlátlan felülvizsgálati jogkörében eljárva úgy véli, hogy a felperesekkel szemben kiszabott bírság összege az elkövetett jogsértés súlyára és időtartamára figyelemmel megfelelő.
- 263 Az eddigiekre tekintettel a bírság összegét a Törvényszék 35 888 562 euróban állapítja meg.

A költségekről

- 264 Az eljárási szabályzat 87. cikkének 3. §-a alapján részleges pernyertesség esetén a Törvényszék elrendelheti a költségeknek a felek közötti megosztását, vagy azt, hogy a felek mindegyike maga viselje saját költségeit.
- 265 A jelen ügyben a Törvényszék a felperesek jogalapjai közül csak az első jogalap második részének adott helyt. Következésképpen a felperesekkel szemben kiszabott bírság összegét 4,1%-kal csökkentette. Ennélfogva a jelen ügy körülményeinek helyes mérlegelése megkívánja, hogy a felperesek viseljék saját költségeik négyötödét és a Bizottság költségeinek négyötödét. A Bizottság viseli saját költségeinek egyötödét és a felperesek részéről felmerült költségek egyötödét.

A fenti indokok alapján

A TÖRVÉNYSZÉK (harmadik tanács)

a következőképpen határozott:

- 1) **A Törvényszék az [EK] 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/39.181 – „gyertyaviasz”-ügy) 2008. október 1-jén hozott C(2008) 5476 végleges bizottsági határozat 1. cikkét megsemmisíti annyiban, amennyiben az Európai Bizottság e cikkben megállapította, hogy az RWE AG és az RWE Dea AG 2002. január 2. után részt vett a jogsértésben.**
- 2) **A Törvényszék az RWE-vel és az RWE Dea-val szemben kiszabott bírság összegét 35 888 562 euróban állapítja meg.**
- 3) **A Törvényszék a keresetet ezt meghaladó részében elutasítja.**
- 4) **A Bizottság viseli saját költségeinek egyötödét, valamint az RWE és az RWE Dea részéről felmerült költségek egyötödét. Az RWE és az RWE Dea viseli saját költségeinek négyötödét, valamint a Bizottság részéről felmerült költségek négyötödét.**

Czúcz

Labucka

Gratsias

Kihirdetve Luxembourgban, a 2014. július 11-i nyilvános ülésen.

Aláírások

Tartalomjegyzék

A jogvita előzményei és a megtámadott határozat	1
1. A közigazgatási eljárás és a megtámadott határozat elfogadása	2
2. Az RWE csoport és a Shell & Dea Oil közös vállalkozás szerkezete	4
Az eljárás és a felek kérelmei	5
A jogkérdésről	6
1. Az első, a felperesek és a Dea Mineraloel, illetve a Shell & Dea Oil közötti gazdasági egység állítólag téves megállapítására alapított jogalapról	6
Előzetes észrevételek	6
A Dea Mineraloel által elkövetett jogsértésért való felelősség felpereseknek való betudásával kapcsolatos első részről (a 2002. január 2-át megelőző időszak)	8
A megtámadott határozatról	8
A leányvállalat és az egyetlen anyavállalata közötti gazdasági egység fennállásának vélelméről	8

A felpereseknek a vélelem megdöntésével kapcsolatos érveiről	10
– A Dea Mineraloel operatív autonómiájáról	10
– A paraffinviaszokat érintő tevékenységek feletti befolyás hiányáról és e termékek értékesítésének a Dea Mineraloel forgalmán belüli csekély arányáról	12
A felperesek állítólagos vétkesség nélküli felelősségéről	13
A Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértésért való felelősség felpereseknek való betudásával kapcsolatos második részről (a 2002. január 2-től június 30-ig terjedő időszak)	14
A közös irányításról és a közös vállalkozás üzleti magatartása feletti meghatározó befolyás együttes gyakorlásáról	19
A Bizottság azzal kapcsolatos megállapításának megalapozottságáról, hogy a Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértésért való felelősséget az RWE-nek és a Shellnek tudja be	20
2. A 2002. évi engedékenységi közlemény felperesekre történő alkalmazásának elmaradására alapított második jogalapról	24
A Shell engedékenység iránti kérelméből származó kedvezmények felperesekre történő kiterjesztésének elmaradására alapított első részről	24
A megtámadott határozatról	24
A Dea Mineraloel által elkövetett jogsértést illetően a bírság alól a Shellnek biztosított mentesség kiterjesztésének elmaradására alapított első kifogásról	25
A Shell & Dea Oil által elkövetett jogsértést illetően a bírság alól a Shellnek biztosított mentesség kiterjesztésének elmaradására alapított második kifogásról	28
A felperesek ahhoz való jogára alapított második részről, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján a bírság alóli teljes mentességben vagy a bírság összegének jelentős csökkentésében részesüljenek	28
A felperesek védelemhez való jogának megsértésére alapított harmadik részről	30
3. A felperesekkel szemben kiszabott bírság összegének számítása szempontjából figyelembe vett forgalom meghatározásával kapcsolatos harmadik jogalapról	31
A felperesek eladásai értékének számításával kapcsolatban a megtámadott határozat elégtelen indokolására alapított első részről	31
A jogsértésben való részvétel utolsó három évében teljesített eladások értéke átlagának választását illetően a megtámadott határozat indokolásának elégtelenségére alapított első kifogásról	32
Az eladások értékének meghatározását illetően a megtámadott határozat indokolásának elégtelenségére alapított második kifogásról	34
A felperesekkel szemben kiszabott bírság összegének meghatározása során az arányosság elve és az 1/2003 rendelet megsértésére alapított második részről	36
A referencia-időszak (az 1999-től 2001-ig terjedő naptári évek) kiválasztásáról	36
A Shell által szolgáltatott adatok figyelembevételéről	38

Az egyenlő bánásmód elve és a 2006. évi iránymutatás megsértésére alapított harmadik részről ...	39
4. A korlátlan felülvizsgálat gyakorlásáról és a bírság végső összegének meghatározásáról	41
A költségekről	42